

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Кафедра міжнародних економічних відносин імені Артура Голікова

Кваліфікаційна робота бакалавра

на тему: **«ОСОБЛИВОСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ КРАЇН
БАЛТІЇ»**

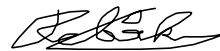
Виконала:

студентка 4 курсу, групи УО-41
спеціальності «Міжнародні
економічні відносини»
освітньої програми «Міжнародні
економічні відносини»
першого (бакалаврського) рівня вищої
освіти

Шевченко В. Л.

Керівник:

к.е.н., доц. Ревякін Г.В.

Рецензент:

Харків – 2024 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Кафедра міжнародних економічних відносин імені Артура Голікова
Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)
Спеціальність 292 – «Міжнародні економічні відносини»
Освітня програма – «Міжнародні економічні відносини»

ЗАТВЕРДЖУЮ
В.о. завідувача кафедри
міжнародних
економічних відносин
імені Артура Голікова
Марченко І.С.

« _____ » _____ 2023 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Шевченко Вікторії Леонідівні

1. Тема роботи

Особливості євроінтеграції країн Балтії

керівник роботи: к.е.н., доц. Ревякін Г.В.

затверджені наказом по університету від 24.01.2024 року № 4002-5/162

2. Строк подання студентом роботи 29.05.2024 року

3. Перелік питань, які потрібно розробити:

зазначити теоретичні передумови розвитку інтеграційних процесів на сучасному етапі; виявити особливості інтеграції країн до Європейського союзу; дослідити чинники швидкого економічного розвитку країн Балтії; визначити особливості економічних та соціальних наслідків вступу країн Балтії до Європейського Союзу; зазначити перспективи подальшої євроінтеграції країн Балтії в сучасних умовах розвитку.

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи
1	Теоретичні засади дослідження євроінтеграційних процесів в глобальних умовах сучасності
2	Особливості процесу євроінтеграції країн Балтії

5. Дата видачі завдання 01.12.2023 р.

Студент

Шевченко В.Л.

Керівник роботи

Ревякін Г.В.

ЗМІСТ

Вступ.....	5
Розділ 1. Теоретичні засади дослідження євроінтеграційних процесів в глобальних умовах сучасності.....	8
1.1. Теоретичні передумови розвитку інтеграційних процесів на сучасному етапі.....	8
1.2. Особливості інтеграції країн з Європейським Союзом.....	15
Висновки до розділу 1	22
Розділ 2. Особливості процесу євроінтеграції країн Балтії.....	24
2.1. Чинники швидкого економічного розвитку країн Балтії	24
2.2. Особливості економічних та соціальних наслідків вступу країн Балтії до Європейського Союзу	33
2.3. Перспективи подальшої євроінтеграції країн Балтії в сучасних умовах розвитку	41
Висновки до розділу 2	46
Висновки.....	48
Список використаних джерел	51
Додатки	57

ВСТУП

Обґрунтованість актуальності обраної теми. Однією з актуальних тем сучасного політичного та економічного дискурсу є європейська інтеграція, особливо для країн, які зацікавлені у вступі до Європейського Союзу. У зв'язку з цим особливого значення набуває дослідження особливостей європейської інтеграції країн Балтії, які беруть активну участь у євроінтеграційних процесах. Актуальність цієї теми зумовлена не лише стратегічними інтересами самого регіону, але й низкою інших причин. Країни Балтії знаходяться на східному кордоні ЄС і є важливим геополітичним актором цього регіону. Європейська інтеграція цих країн сприяє підтримці стабільності та безпеки в Європі. Історичні та культурні зв'язки країн Балтії з Європою є надзвичайно тісними. Європейська інтеграція в цьому випадку трактується як повернення до власного європейського дому. Європейська інтеграція відкриває нові можливості для економічного розвитку країн Балтії. Доступ до внутрішнього ринку ЄС, інвестиції та фінансова підтримка сприяють стимулюючому економічному зростанню та модернізації. Досвід європейської інтеграції країн Балтії є цінним і для України, яка прагне до Європи. Вивчення помилок та успіхів країн Балтії допоможе Україні на цьому нелегкому шляху. Також результати дослідження про те, як країни Балтії змогли так швидко інтегруватися до європейського суспільства (включаючи вступ до ЄС та НАТО) після розпаду СРСР можуть дати певні висновки задля подальшої європейської інтеграції для України.

Ступінь вивчення проблеми. Ступінь вивченості проблеми є важливим етапом перед початком дослідження. Попередні роботи в галузі євроінтеграції країн Балтії вказують на важливі аспекти, але залишають простір для подальшого аналізу та дослідження. Автори, які займалися цією темою, надали цінні висновки, але існують певні прогалини, які варто заповнити за допомогою нового дослідження. Серед зарубіжних авторів можна виділити: Peter Van Elsuwege ("From Soviet Republics to EU Member

States: A Legal and Political Assessment of the Baltic States' Accession to the EU”), Kjetil Duvold, Sten Berglund, Joakim Ekman (“Political Culture in the Baltic States: Between National and European Integration”), Saulius Spurga (“Europeanization of Civil Society in the Baltic States: Promotion or Constraint of Democratization?”), тощо. Серед українських авторів, які досліджували дану проблему можна назвати: Олександр Пасха, Олена Шмідт, Віктор Бордюк, Сергій Плохій, Тетяна Млинченко, Олександр Гриценко та інші.

Метою кваліфікаційної роботи є виявлення особливостей процесу євроінтеграції країн Балтії з урахуванням їхніх індивідуальних характеристик та специфіки. Відповідно до поставленої мети **завданнями** роботи є:

- зазначити теоретичні передумови розвитку інтеграційних процесів на сучасному етапі
- виявити особливості інтеграції країн до Європейського союзу;
- дослідити чинники швидкого економічного розвитку країн Балтії;
- визначити особливості економічних та соціальних наслідків вступу країн Балтії до Європейського Союзу;
- зазначити перспективи подальшої євроінтеграції країн Балтії в сучасних умовах розвитку.

Об’єктом дослідження є інтеграційні процеси в Європейському Союзі.

Предметом дослідження є економічні, соціальні та політичні аспекти євроінтеграції країн Балтії.

Методи дослідження: У роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання. Аналіз літературних джерел, зокрема, вивчення монографій, статей, наукових доповідей та аналітичних звітів з теми євроінтеграції країн Балтії; статистичний аналіз (аналіз статистичних даних про економічний, соціальний та політичний розвиток країн Балтії та Європейського Союзу), порівняльний аналіз через порівняння економічного розвитку країн Балтії між собою.

Інформаційну основу дослідження становлять офіційні матеріали, книги, підручники, дослідження вітчизняних і зарубіжних авторів, наукові статті та публікації в спеціальних виданнях.

Структура і обсяг. Робота складається зі вступу, 2 розділів, висновків; містить 66 сторінок тексту, 7 рисунків, 11 таблиць, 7 додатків. Список джерел містить 17 найменувань літератури, 35 електронних публікацій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ГЛОБАЛЬНИХ УМОВАХ СУЧАСНОСТІ

1.1. Теоретичні передумови розвитку інтеграційних процесів на сучасному етапі

У цьому розділі розглядаються теоретичні основи, передумови та чинники особливості євроінтеграції країн Балтії. Європейська інтеграція країн Балтії – Литви, Латвії та Естонії – стала вирішальним кроком на шляху до політичної та економічної стабільності, а також культурного зближення з іншими державами-членами Європейського Союзу. Цей процес відображає як складні виклики, так і вражаючі успіхи, і його можна розглядати з різних точок зору, починаючи від історичних до економічних і культурних аспектів.

Загалом, теоретичним підґрунтям даної роботи стали праці таких вчених як: Драган О.А., Бойченко М., Берека В. С., Вербицький В.В., Важельська К.О., Івасюнько О. В., Русова С.Ф., Трескін Ф.М., Філатьєва Т. В., Цюнь Л. О. та інших.

Завдяки доробку цих вчених була створена теоретична основа для розкриття засад розвитку особливості євроінтеграції країн Балтії в Україні. При цьому, варто відзначити що суперечності та питання виникають при визначенні особливостей розвитку особливості євроінтеграції країн Балтії. Загалом, питання розвитку особливості євроінтеграції країн Балтії тривалий час є темою досліджень та дискусій серед світових учених. Історично вчені визначають передумови створення, зміст, особливості євроінтеграції країн Балтії, принципи та особливості поділу на таку освіту, перспективи та вектори розвитку.

В останні роки в науковому середовищі все більше уваги приділяється становленню особливості євроінтеграції країн Балтії в Україні з багатьох суспільно-політичних причин.

Інтеграція – це процес об'єднання або злиття різних елементів, компонентів чи систем в єдину цілісну структуру або систему з метою досягнення спільних цілей, вирішення спільних проблем або забезпечення спільних інтересів. Цей термін може застосовуватися в різних контекстах, включаючи економічну, політичну, соціальну та культурну сфери.

У сфері економіки, інтеграція може виявлятися у створенні митних союзів, зон вільної торгівлі або спільних ринків, де країни об'єднуються для зменшення торговельних бар'єрів, сприяння вільному руху товарів, послуг та капіталу, а також для зближення економічних політик.

У політичній сфері, інтеграція може виявлятися у формі створення політичних об'єднань, таких як союзи чи федерації, де країни об'єднуються для спільного прийняття рішень, координації політики та вирішення спільних проблем.

На сучасному етапі існує ряд теоретичних концепцій, що висвітлюють розвиток інтеграційних процесів у міжнародній спільноті [28].

Одна з них - теорія функціональної інтеграції, що базується на ідеї, що інтеграція виникає як відповідь на потребу в спільному вирішенні економічних, політичних та соціальних проблем, які виникають у сучасному світі. Згідно з цією теорією, країни об'єднуються для досягнення спільних цілей та підвищення загального добробуту через співпрацю та взаємодію.

У контексті економічної інтеграції, теорія функціональної інтеграції вказує на те, що країни об'єднуються для створення спільного ринку або економічного простору з метою забезпечення більш ефективного вирішення економічних проблем, таких як зменшення торговельних бар'єрів, збільшення обсягів торгівлі та інвестицій, спільного використання ресурсів тощо. Це дозволяє країнам отримувати взаємні переваги та спільно розвиватися.

У сфері політичної інтеграції, теорія функціональної інтеграції стверджує, що країни можуть об'єднатися для спільного вирішення політичних проблем та забезпечення міжнародної стабільності через спільні інституції, регулюючі органи та процедури.

Також важливим аспектом теорії функціональної інтеграції є підкреслення необхідності інституційної співпраці та взаємодії між країнами для досягнення спільних цілей. Це може включати створення спільних органів управління, механізмів прийняття рішень, а також обмін досвідом та експертизою.

Отже, теорія функціональної інтеграції розглядає інтеграцію як процес, що виникає з потреби в спільному вирішенні проблем та досягненні спільних цілей, і покладає акцент на співпрацю, взаємодію та інституційну координацію між країнами.

Інша концепція – теорія демократичної мирної інтеграції, що акцентує на тому, що інтеграція сприяє зменшенню конфліктів та забезпечує мир і стабільність через спільні цінності та інститути [3].

Згідно з теорією демократичної мирної інтеграції, демократія та мирна інтеграція взаємозалежні і взаємопідтримують один одного. Основною ідеєю теорії є те, що демократичні країни мають меншу ймовірність втручання у військові конфлікти один з одним. Це пояснюється наявністю спільних цінностей та процедур, які сприяють вирішенню розбіжностей мирними засобами.

Крім того, демократичні країни також можуть встановлювати спеціальні угоди та механізми співпраці, що допомагають зменшити можливість конфліктів та підтримують міжнародну стабільність.

Також важливою є теорія політичної економії інтеграції, що досліджує взаємозв'язок між політичними та економічними аспектами інтеграційних процесів, включаючи вплив політичних інститутів на економічну інтеграцію та взаємовідносини між державами-учасницями.

Згідно з теорією політичної економії інтеграції, інтеграційні процеси можуть бути спричинені не лише економічними чинниками, але й політичними мотивами. Політичні лідери можуть бачити інтеграцію як засіб підвищення свого впливу та статусу в міжнародній арені, а також як засіб зміцнення політичної стабільності та легітимності внутрішньої влади. Також

політичні еліти можуть прагнути до інтеграції для зменшення залежності від зовнішніх впливів або для захисту від зовнішніх загроз.

З іншого боку, економічні чинники грають також важливу роль у процесі інтеграції. Створення спільного ринку, зони вільної торгівлі або інших форм економічної інтеграції може стимулювати зростання торгівлі, інвестицій та економічного розвитку серед країн-учасниць. Це може призвести до змін у структурі економіки країн та до розвитку спеціалізації виробництва, що може мати політичні наслідки.

Також до факторів, що сприяють інтеграційним процесам, належить поширення ідеї міжнародного співробітництва та міжнародних організацій, які стимулюють розвиток міжнародних відносин на основі спільних цінностей, інтересів та принципів. Укладення міжнародних договорів та угод, таких як торговельні угоди чи угоди про вільну торгівлю, також є важливим фактором, який сприяє інтеграції країн. [17]

Проте існують і фактори, які гальмують інтеграційні процеси. До них можна віднести націоналістичні тенденції та протистояння економічній та політичній інтеграції з боку окремих країн або груп країн, що ставлять під сумнів переваги або відмовляються від участі у міжнародних об'єднаннях. Також до факторів, що гальмують інтеграцію, можна віднести економічні, соціальні та культурні відмінності між країнами, які можуть стати перешкодою для зближення та співпраці.

Разом із тим не варто забувати про такий процес, як глобалізація, що відіграє ключову роль у сучасних інтеграційних процесах, впливаючи на економічні, політичні, соціокультурні та технологічні аспекти. Ось деякі з основних шляхів, які демонструють роль глобалізації в інтеграційних процесах:

1. Економічна інтеграція. Глобалізація сприяє створенню спільних ринків та зон вільної торгівлі, що сприяє зростанню міжнародної торгівлі та інвестицій.

2. Міжнародна економічна інтеграція, така як утворення торгових блоків

або економічних союзів, стає більш досяжною та привабливою у зв'язку зі зближенням економічних систем та зменшенням торговельних бар'єрів.

3. Політична співпраця. Глобалізація також сприяє зміцненню політичних зв'язків між країнами через спільне вирішення глобальних проблем, таких як зміна клімату, боротьба з тероризмом та міграційні питання. Міжнародні організації, такі як ООН, Європейський союз або Міжнародний валютний фонд, стають важливими майданчиками для співпраці та узгодження політики.

4. Культурний обмін. Глобалізація сприяє культурному обміну між націями, що розширює сприйняття та розуміння міжнародної спільноти. Інформаційні технології та соціальні медіа дозволяють людям з різних куточків світу легко обмінюватися ідеями, мистецтвом, культурними цінностями та традиціями [3].

5. Технологічний прогрес. Глобалізація також прискорює технологічний прогрес, що сприяє зв'язку міжнародних економічних, політичних та культурних систем. Розвиток інформаційних технологій дозволяє країнам спільно працювати над вирішенням глобальних проблем та співробітництву в різних сферах.

Інтеграційні процеси в сучасному світі стикаються з різноманітними викликами і загрозами, які вимагають уважного аналізу та ефективного управління. Їх характеристика наведена в таблиці 1.1

Таблиця 1.1

Виклики і загрози інтеграційних процесів у сучасному світі

Назва загрози	Характеристика
Економічні виклики	Зростаюча конкуренція на світовому ринку, нерівномірний розвиток економік та нестабільність на фінансових ринках можуть ускладнити інтеграційні процеси. Наприклад, різниця в економічному розвитку між країнами може призвести до нерівних умов участі у спільних проектах та ініціативах.
Політичні та геополітичні фактори	Геополітичні конфлікти, політичні нестабільності та конфлікти інтересів між країнами можуть ускладнити процеси інтеграції. Наприклад, втручання зовнішніх сил у внутрішні справи країн може підірвати спільні цілі та домовленості.

Соціокультурні виклики	Різноманітність культур, мов та суспільних цінностей у різних країнах може викликати конфлікти та розділення, що ускладнює процеси інтеграції. Культурні різноманіття можуть створювати бар'єри для спільного розвитку та взаєморозуміння.
Екологічні та кліматичні загрози	Зміна клімату, природні катастрофи та екологічні проблеми стають все більшими викликами для інтеграційних процесів. Вони можуть мати серйозний вплив на економіку, соціальну стабільність та політичну ситуацію в країнах-учасницях.
Технологічні перетворення	Швидкі технологічні зміни, такі як автоматизація та штучний інтелект, можуть створювати нові виклики для працевлаштування, економіки та соціального збалансування.

Джерело: Складено автором

У підсумку ці виклики та загрози можуть ускладнити інтеграційні процеси, вимагаючи від країн-учасниць спільних зусиль, узгоджених стратегій та вирішення нагальних проблем. Тільки шляхом взаємодії та співпраці країни можуть знайти ефективні рішення для подолання цих викликів та забезпечення стабільного та сталого розвитку.

Разом із тим необхідно зазначити, що інтеграційні процеси відкривають для країн-учасниць широкий спектр можливостей для співпраці, які сприяють їхньому економічному, соціальному та політичному розвитку. Основні деякі з них: [6]

1. Збільшення ринкового доступу є однією з ключових переваг інтеграційних процесів для країн-учасниць. Цей процес передбачає зниження торговельних бар'єрів, таких як мита, квоти, тарифи та інші обмеження, що перешкоджають вільному руху товарів та послуг між країнами.

2. Зменшення торговельних бар'єрів є однією з ключових стратегій інтеграції, спрямованою на забезпечення вільного руху товарів та послуг між країнами-учасницями. Ця стратегія передбачає зниження або повне виключення торговельних обмежень, таких як мита, квоти, тарифи та інші перешкоди, які можуть ускладнювати та обмежувати міжнародну торгівлю.

3. Спільне вирішення проблем в контексті інтеграційних процесів передбачає об'єднання зусиль країн-учасниць для розв'язання різних економічних, соціальних, політичних та екологічних проблем, з якими вони

стикаються. Ця стратегія спрямована на підвищення ефективності та результативності рішень шляхом спільного обміну досвідом, ресурсами та експертними знаннями.

4. Стимулювання інвестицій у контексті інтеграційних процесів є ключовою стратегією, спрямованою на залучення капіталу та ресурсів для підтримки економічного зростання та розвитку країн-учасниць. Ця стратегія передбачає створення сприятливого та прозорого інвестиційного клімату, який спонукає як внутрішні, так і зовнішні інвестори до вкладення коштів у різні сектори економіки.

5. Об'єднання ресурсів у контексті інтеграційних процесів є стратегічним підходом, спрямованим на максимізацію використання різноманітних матеріальних, фінансових, технічних та людських ресурсів країн-учасниць з метою досягнення спільних цілей та підвищення ефективності виробництва, інновацій та розвитку економіки.

6. Збільшення конкурентоспроможності є стратегічною метою, спрямованою на підвищення ефективності та успішності країн-учасниць на міжнародній арені. Ця стратегія передбачає прийняття комплексу заходів та політик, спрямованих на підвищення продуктивності, якості продукції та послуг, зниження витрат виробництва та забезпечення ефективної реалізації на ринках.

Особлива увага також приділяється підвищенню якості продукції та послуг, що випускаються країнами-учасницями, а також збільшенню їхньої привабливості для споживачів на міжнародних ринках [2].

Загалом, інтеграційні процеси відкривають перед країнами-учасницями різноманітні можливості для співпраці, що сприяє їхньому спільному розвитку та процвітанню.

У підсумку, можна зробити висновок, що інтеграційні процеси відкривають нові можливості для співпраці та розвитку країн-учасниць, сприяючи їхньому економічному зростанню, соціальному прогресу та підвищенню рівня життя їхніх громадян. Це вимагає взаємодії,

взаємопідтримки та спільних зусиль у боротьбі з викликами та розв'язанні проблем, що стоять перед сучасним світом.

1.2. Особливості інтеграції країн з Європейським Союзом

Поняття Балтійський регіон має подвійне значення. З одного боку, це відноситься до трьох країн Балтії (Естонії, Латвії та Литви), які стали членами Європейського Союзу в 2004 році. З іншого боку, це відноситься до всього Балтійського моря (BSA), включаючи також Фінляндія, Швеція, Данія та частини Німеччини, Польщі та Росії. Ці два балтійські регіони часто перетинаються, і їх логіка часто, але не обов'язково, збігається. У цьому розділі розглядається роль обох балтійських регіонів у недавньому розвитку ЄС. Однак уважно досліджуються лише політичні цілі країн Балтії щодо ЄС [25].

На саміті в Копенгагені в 1993 році було вирішено, «що асоційовані країни Центральної та Східної Європи, які бажають, стануть членами Європейського Союзу. Приєднання відбудеться, як тільки асоційована країна зможе взяти на себе зобов'язання щодо членства, виконавши необхідні економічні та політичні умови» [47]. Водночас були також визначені економічні та політичні умови, які необхідно було виконати для членства [30]. Наступного року, на саміті в Ессені в грудні 1994 року, було підтверджено, що країни Центральної Європи можуть стати членами ЄС, і політика вступу Союзу була переорієнтована на ці країни у світлі їхнього майбутнього членства [45].

Інтеграція в ЄС стала рушійною силою регіонального співробітництва, що підтверджується порядком денним Балтійської асамблеї та Балтійської ради міністрів. Вже 2 грудня 1995 року Балтійська Асамблея прийняла рішення про принципи, яких повинні дотримуватися парламенти та уряди Балтійських держав у своїх взаємовідносинах на шляху до європейських і трансатлантичних організацій: по-перше, нещастя або проблема в одному з

трьох держави слід розглядати як нещастя і турботу всіх трьох держав; по-друге, загроза для однієї з трьох держав повинна розглядатися як загроза для всіх трьох; по-третє, досягнення одного з трьох станів слід розглядати як досягнення всіх трьох [21].

Зокрема, було визначено «стратегію перед вступом», яка окреслила засоби, за допомогою яких Союз допомагатиме асоційованим країнам у їхній інтеграції. Стратегія, розроблена для задоволення потреб тих країн, з якими Європейські угоди були укладені або будуть укладені найближчим часом, охоплює наступне: Угоди про асоціацію, згідно з якими ЄС пропонує асоційованим країнам торгові поступки та інші переваги, які зазвичай є повноправними членами; створення «структурованого діалогу», який забезпечує рамки, за допомогою яких асоційовані країни та держави-члени можуть обговорювати питання, що становлять спільний інтерес; фінансові гранти, політичні поради та навчання за програмою Phare; і Біла книга про «гармонізацію законодавства». Перелік угод про асоціацію, підписаних між ЄС та країнами Центральної та Східної Європи, а також офіційних поданих заявок на членство. Як зазначено в таблиці, якщо угоди про асоціацію країн Балтії нещодавно набули чинності, то угода про асоціацію зі Словенією, підписана останньою, ще ратифікується. Нижче розглядаються загальні умови вступу та стратегія передвступу для членства в ЄС, які застосовуються до асоційованих країн Центральної та Східної Європи, і їх значення для трьох балтійських країн, а також можливий графік переговорів про вступ і, зрештою, членство в ЄС.

Критерії, встановлені Європейською Радою, були дуже загальними і не містили жодних конкретних визначень чи вказівок щодо того, що саме вимагатиметься від асоційованих країн. Тому під час саміту в Копенгагені Франція внесла пропозицію (відому як «французький список»), яка містить більш детальний опис критеріїв допуску. Згідно зі списком, загальний стан розвитку економіки можна виміряти ВВП на душу населення, тоді як функціонування ринкової економіки можна виміряти ступенем приватизації.

Також було запропоновано, щоб критерії включали продемонстровану здатність забезпечити кількісно визначений рівень соціального захисту, а також контроль державного боргу та інфляції. Крім того, повинна бути можливість оцінити монетарну та фіскальну політику країни, включаючи конвертованість і стабільність місцевої валюти та політики щодо руху капіталу. Має бути ефективна банківська система. Крім того, ступінь відкритості економіки має бути вимірний з точки зору частки зовнішньої торгівлі у ВВП та впливу економіки країни на економіку Союзу. Нарешті, здатність національних адміністрацій виконувати національні закони та закони ЄС, а також наявність сучасної фіскальної системи повинні бути включені в оцінку економічного здоров'я [34].

Європейські угоди, підписані між ЄС і трьома балтійськими країнами в червні 1995 року, були ратифіковані парламентами країн-членів ЄС і самим ЄС. Угоди набули чинності в лютому 1998 року і тепер повністю замінюють попередні угоди про торгівлю та співробітництво; вони також забезпечують політичний діалог між ЄС та країнами Балтії та включають положення з таких питань, як створення фірм, рух працівників і капіталу, надання послуг, економічне, культурне та фінансове співробітництво, а також співробітництво щодо запобігання незаконній діяльності.

Загальні принципи, що керують трьома балтійськими угодами, більш однакові, за одним важливим винятком у тому, що Латвія та Литва мають перехідний період, який закінчується 31 грудня 1999 року, у сферах лібералізації торгівлі та конкуренції. Для Естонії не було передбачено перехідний період у світлі економічної відкритості країни до решти світу. У рамках Угоди про асоціацію з Естонією з 1 січня 1995 року між Естонією та ЄС була створена зона вільної торгівлі, і жодних зусиль для скасування підтримки та обмежень, що суперечать правилам ЄС, не потрібно. У Латвії було домовлено про поступове створення зони вільної торгівлі з ЄС протягом перехідного періоду, який починається з 1 січня 1995 року і триватиме максимум чотири роки. Керівними принципами є принципи Угоди про

асоціацію, а також принципи Світової організації торгівлі та «нових» генеральних угод з тарифів і торгівлі (ГАТТ) 1994 року. Крім того, більшість експортних мит, що залишилися, мають бути скасовані не пізніше кінця 1998 р. Тим часом у Литві до 1 січня 2001 р. мають бути скасовані митні збори, що залишаються на експорт та імпорт з ЄС. У Латвії та Литві скасовано всі кількісні обмеження на імпорт та експорт з ЄС. 1 січня 1995 р. Крім того, ЄС, Латвія та Литва заявили про готовність швидше знизити митні збори, якщо це дозволить економічна ситуація.

Інтеграція з Європейським Союзом була набагато менш тривожною для трьох країн Балтії, ніж для багатьох інших країн, які вступили до ЄС, через їхній сильний суспільний поштовх до (повторного) приєднання до західної політичної, економічної та правової культури після того, як вони відновили свою незалежність від Радянського Союзу в 1990 р. Проте приєднання цих держав — Естонії, Латвії та Литви — мало кілька відмінних рис, пов'язаних із конституційною основою та налаштуваннями, які сильно вплинули на вирішення проблем між урядом та інституціями ЄС.

Загалом суперечливі питання щодо вирішення проблем із наддержавною владою ніколи не були драматичними щодо країн Балтії, що дозволяє припустити, що часто уряди займали досить поступливі позиції. Останні випадки, такі як Європейський стабілізаційний механізм, вказують на зміну парадигми: три країни Балтії більше усвідомлюють свободу розсуду та фактичну межу між формуванням політики та прийняттям рішень.

Сьогодні для створення порядку денного, пов'язаного з ЄС, потрібно більше навичок, ніж раніше, у пошуку союзників і виборі партнерів. Шлях країн Балтії до вступу до ЄС був важким, і їх роль у ЄС не була легкою [40].

Іншим особливим аспектом країн Балтії є їхні (взаємо)відносини з росією. Вважаючи себе мостом між Сходом і Заходом, країни Балтії були активними в ініціативах Східного партнерства та Допомоги розвитку, а також рішуче виступили проти втручання в Грузію та Україну. Ця позиція інколи ускладнює будь-які спроби ЄС досягти консенсусу щодо зовнішньої політики.

Інфраструктурна залежність країн Балтії від росії, навіть через чверть століття після розпаду Радянського Союзу, призвела до технологічної залежності та підтримки відносин між науковцями, бізнес-групами та особами, які приймають політичні рішення. Все це ще більше посилило інструменти Москви в сфері енергетичної геополітики в Балтійському регіоні. З іншого боку, використання так званих інструментів «покарання», спрямованих на те, щоб змусити інші держави переглянути свою політику в бік Москви, фактично зазнало невдачі. Озираючись назад, можна навіть сказати, що результат був протилежним: агресивна політика росії спонукала менші країни шукати альтернативні шляхи постачання, інших партнерів та напрямки інтеграції. У цьому контексті Литва може лише оцінити те, що Москва недостатньо активно застосовувала позитивні інструменти – пропонувала пільгові кредити на розвиток енергетичної інфраструктури, надавала знижки на придбані ресурси тощо. А саме така тактика в довгостроковій перспективі лише збільшила б шкоди для Литви як імпортера енергоресурсів. Таким чином, тиск росії (насамперед у сфері постачання природного газу та ціноутворення) не змусив країни Балтії діяти відповідно до її вказівок, наприклад, утриматися від критики Nord Stream або відкласти свою інтеграцію в мережу Континентальної Європи.

Європі існує небагато макрорегіонів, пов'язаних із більш тісними економічними, політичними чи культурними контактами. Одним із таких регіонів є регіон Балтійського моря. Після розпаду Залізного кордону держави, що оточували Балтійське море, отримали можливість відновити відносини, які існували кілька століть. Фактори, що сприяють зміцненню цих відносин (поглибленню інтеграції держав регіону) і перешкоджають зближенню цих держав, існують. У цій статті вирішується проблема, які фактори сприяють багатовимірній економічній, політичній та соціальній інтеграції регіону Балтійського моря, а які перешкоджають цьому процесу. найважливішими чинниками для поглиблення інтеграції регіону Балтійського моря на сучасному етапі розвитку є ті, які можна загалом назвати прагненням урядів і

суспільств Європейського Союзу та держав регіону шукати тіснішої співпраці. Результатом цієї діяльності є понад 30 міжнародних інституцій, договорів, ініціатив та програм, спрямованих на формування спільноти регіону Балтійського моря. Через обмежений обсяг у статті обговорюється вплив лише трьох засобів інтеграції:

1. внутрішній ринок Європейського співтовариства,
2. стратегія Європейського Союзу для регіону Балтійського моря
3. Рада держав Балтійського моря.

Вказано, що з точки зору теорії інтеграції вплив першого середнього можна віднести до класичного, другого – до диференціального і третього – до альтернативного інтегрування. Останні два терміни замінюють непривабливо звучачі концепції багатошвидкісної інтеграції або концентричних кіл. Друга частина статті присвячена великим відмінностям розвитку держав регіону Балтійського моря. Встановлено, що розвиток західно-північних та східно-південних держав цього регіону базується на різних факторах. Крім того, великий розрив між чинниками розвитку цих держав існує і зберігатиметься в майбутньому [51].

Оскільки процеси глобалізації стають дедалі потужнішими, відбувається ще один закономірний процес – регіональна економічна інтеграція, у різних регіонах світу формуються регіональні економічні простори. У Європі також розвиваються регіони, які включають географічно суміжні країни. Литва входить в економічний простір Північного регіону та країн Балтії. Для того, щоб забезпечити належні переваги інтеграції, країни потребують конкретних компонентів забезпечення цього процесу: створення кластерів, прямі іноземні інвестиції та зростання зовнішньої торгівлі. Однак не всі ці три компоненти можна розвивати однаково. Що стосується Литви, то створення кластерів між країнами Балтії та Північним регіоном є менш імовірним і можна спостерігати лише окремі складові частини кластерів, можна заохочувати прямі іноземні інвестиції. Це визначається умовами бізнес-середовища, а експорт у регіонах Європейського Союзу може зростати

переважно завдяки зусиллям і конкурентоспроможності компаній. Ступінь взаємодії цих трьох компонентів сприяє успішній інтеграції між країнами Північного регіону, до якого входить Литва.

З глобалізацією все більше набирає сили інший закономірний процес – регіональна економічна інтеграція, формування регіональних економічних просторів, які створюються в різних регіонах світу. Мережі, які охоплюють сусідні країни в географічній близькості, також спостерігаються в Європі. Литва входить до Північного та Балтійського економічного простору. Щоб забезпечити переваги інтеграції, країни потребують конкретних компонентів, які сприятимуть цьому процесу: створення кластерів, прямі іноземні інвестиції та зростання зовнішньої торгівлі. Однак не всі ці три інструменти можна розробити однаково. Стосовно Литви, створення кластерів серед країн Балтії та Північного регіону є менш імовірним, і лише окремі компоненти кластерів можуть заохочуватися шляхом покращення бізнес-середовища, тоді як зовнішня торгівля Європейського Союзу в регіоні здебільшого може розвиватися завдяки зусиллям бізнесу та конкуренції. Ці три компоненти та ступінь їх взаємодії призводять до успішної інтеграції країн Північного регіону [33].

Євроінтеграція країн Балтії – Литви, Латвії та Естонії – відображає складний, але успішний шлях переходу від радянського минулого до інтегрованого європейського майбутнього. Ось детальніше про особливості цього процесу:

Після розпаду Радянського Союзу країни Балтії розпочали процес побудови демократичних держав, що був супроводжений прагненням до європейської інтеграції як засіб забезпечення політичної та економічної стабільності.

Країни Балтії виявили вражаючу швидкість адаптації до європейських стандартів та законодавства. Це включало в себе швидке прийняття та реалізацію правил ЄС у таких сферах, як права людини, законодавство про ринок праці, екологічні стандарти тощо. При тому, Литви за десятиліття

членства був відносно «хвилеподібним»: країна зіткнулася як з періодом швидкого економічного зростання, так і з особливо сильною рецесією [23].

Євроінтеграція сприяла економічній трансформації країн Балтії, зокрема шляхом сприяння розвитку підприємництва, залучення інвестицій та створення нових ринків збуту для їх товарів і послуг.

Інтеграція в ЄС сприяла культурному обміну між країнами Балтії та іншими державами-членами, що сприяло поглибленню взаєморозуміння та розвитку міжкультурних зв'язків.

Країни Балтії активно співпрацюють у сфері безпеки та оборони через участь у НАТО та інших оборонних ініціативах. Це сприяло посиленню обороноздатності регіону та забезпечило більшу стабільність.

Незважаючи на досягнуті успіхи, країни Балтії стикаються з викликами, такими як демографічна криза, корупція та геополітичні загрози з боку росії. Проте вони залишаються віддані інтеграції в європейський простір та розвитку як процвітаючі демократичні держави.

Висновки до розділу 1

В даному розділі дослідили засади дослідження розвитку особливості євроінтеграції країн Балтії.

1. Розглядаються теоретичні основи, передумови та чинники особливості євроінтеграції країн Балтії. Розглянули передумови та фактори особливості євроінтеграції країн Балтії та Україні та відмінність між ними. Загалом, ідеї особливості євроінтеграції країн Балтії. Ці процеси осмислюються як важливий чинник подальшої соціальної, економічної та технологічної модернізації в країнах Балтії, як передумова для більш інтенсивної та активної інтеграції економічних систем Балтії в європейські та світові економічні та технологічні структури, а також знання- засноване на суспільстві та фактор створення економіки знань. Країни Балтії унікальні тим,

що вони єдині країни-члени ЄС, які боролися за повернення свого суверенітету від Радянського Союзу, а потім поступилися Брюсселю в деяких ключових сферах. Так само жодній державі-члену не доводилося так важко боротися, як Естонії, Латвії та Литві, щоб зберегти свою ідентичність після п'ятдесяти років радянської національної політики перед лицем піддержавних і наддержавних викликів. Таким чином, посткомуністичний досвід країн Балтії дозволяє нам досліджувати дебати про ідентичність як джерело політичної влади; обумовлюючий і стримуючий вплив дискурсів ідентичності на соціальні, політичні та економічні зміни; а також спрямованість і результати їхніх зовнішніх відносин. Зокрема, у книзі розглядається вплив російського та радянського контролю над Естонією, Латвією та Литвою; рухи за незалежність країн Балтії кінця 1980-х/початку 1990-х; дебати щодо громадянства; відносини з росією у зв'язку з виведенням військ колишньої радянської армії; проведення спільних кордонів і прав російськомовних меншин, а також зусилля, вжиті трьома балтійськими державами для відновлення, модернізації економіки, впорання з наступними соціальними змінами та полегшення їх вступу до ЄС і НАТО.

2. Оцінюються як аргументи, що визначають ідею спільності та єдності Балтійського регіону, так і протилежні аргументи. Проаналізовано основні принципи інтеграції в Балтійському регіоні, а також можливі інтеграційні стратегії. Описано єдиний соціальний, економічний і технологічний простір Балтійського регіону як дослідницького напрямку. Останніми роками наукова громадськість привертає все більше уваги до становлення особливості євроінтеграції країн Балтії.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ КРАЇН БАЛТІЇ

2.1. Чинники швидкого економічного розвитку країн Балтії

Країни Балтії – Естонія, Латвія та Литва – загалом були економічно успішними в перші десятиліття після відновлення незалежності. Їхні економіки були трансформовані, рівень життя зріс, і було досягнуто високого рівня макроекономічної стабільності.

У рамках аналізу даного питання ми зупинимося на вивченні ключових чинників, що сприяли швидкому економічному розвитку країн Балтії, які будуть розглядатися нами у межах процесу вступу досліджуваних країн до ЄС.

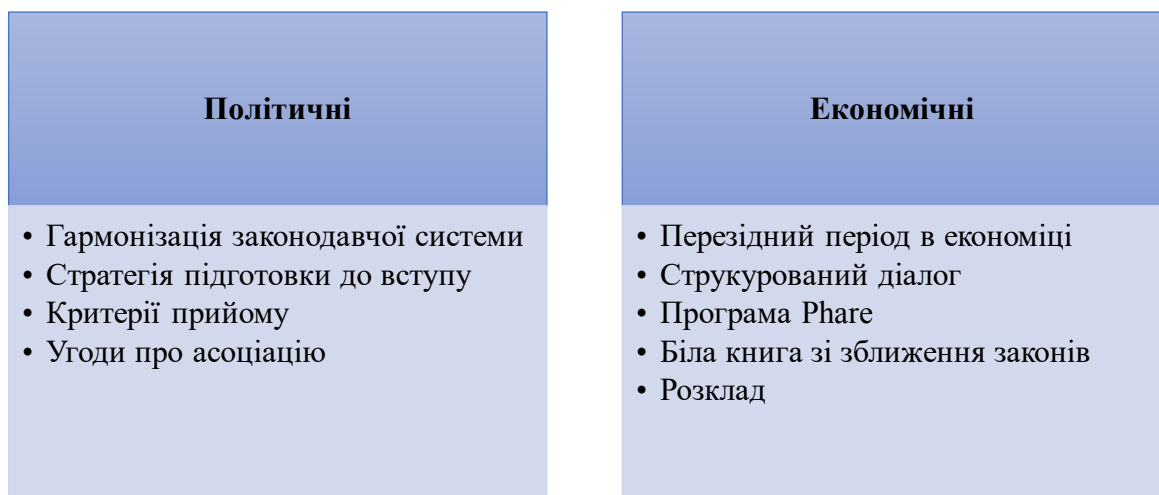

Рис. 2.1 Види чинників, що сприяли швидкому розвитку країн Балтії

[Складено автором]

Політичні:

Процес інтеграції з ЄС сприяв зміні політичної парадигми та гармонізації законодавчої системи з системою ЄС. Варто зазначити, що з 1993 року відносини між Європейським Союзом і трьома країнами Балтії – Естонією, Латвією та Литвою – поглибилися завдяки безлічі угод, спрямованих на розвиток економічних і політичних відносин і, зрештою, на інтеграцію з ЄС. Найбільш важливими угодами є Угоди про торгівлю та

торговельно-економічне співробітництво, що набули чинності у лютому та березні 1993 року; Угоди про вільну торгівлю, що набули чинності з 1 січня 1995 р.; та Угоди про асоціацію або Європу, які були підписані у червні 1995 року та набули чинності у лютому 1998 року. Завдяки цим угодам країни Балтії заявили про свій намір повністю інтегруватися з ЄС. Офіційно вони подали заявку на членство в ЄС восени 1995 року.

Стратегія підготовки до вступу асоційованих країн Центральної та Східної Європи – Балтії. На Копенгагенському саміті 1993 року було вирішено, «що асоційовані країни Центральної та Східної Європи, які цього бажають, стануть членами Європейського Союзу. Приєднання відбудеться як тільки асоційована країна зможе взяти на себе зобов'язання членства, виконавши необхідні економічні та політичні умови» [22]. В той же час були також визначені економічні та політичні умови, які мали бути виконані для членства. Наступного року, на саміті в Ессені в грудні 1994 року, було підтверджено, що країни Центральної Європи можуть стати членами ЄС, і політика вступу Союзу була переорієнтована на ці країни у світлі майбутнього членства. Зокрема, було визначено «стратегію підготовки до вступу», в якій окреслено кошти, за допомогою яких Союз допомагатиме асоційованим країнам у їхній інтеграції.

Стратегія була, розроблена з урахуванням потреб тих країн, з якими європейські угоди були укладені або будуть укладені в найближчому майбутньому, включає наступне: Угоди про асоціацію, відповідно до яких ЄС пропонує асоційованим країнам торгові поступки та інші переваги, які зазвичай є повноправними членами; створення «структурованого діалогу», який забезпечує основу, за допомогою якого асоційовані країни та держави-члени можуть обговорювати питання, що становлять спільний інтерес; фінансові гранти, політичні консультації та навчання у рамках програми Phare; та Біла книга щодо «гармонізації законодавства».

Критерії прийому. На саміті у Копенгагені 1993 року Європейська рада перерахувала економічні та політичні умови, яким мають відповідати

асоційовані країни Центральної та Східної Європи, щоб стати членами ЄС.

Цими критеріями були:

1. стабільність інститутів, які гарантують демократію, верховенство закону, права людини та повагу до захисту меншин;
2. існування функціонуючої ринкової економіки та здатності справлятися з конкурентним тиском та ринковими силами всередині ЄС;
3. здатність брати на себе зобов'язання членства, включаючи відданість цілям політичного, економічного та валютного союзу. Згодом було додано четверту попередню умову, яка свідчить, що сам ЄС має продемонструвати, що він здатний прийняти нових членів, не сповільнюючи темпи процесу європейської інтеграції.

Критерії, встановлені Європейською радою, були дуже спільними і не містили жодних конкретних визначень чи вказівок про те, що саме буде потрібно від асоційованих країн. Тому під час саміту в Копенгагені Франція виступила з пропозицією (відомою як «французький список»), що включає більш докладний опис критеріїв прийому. Згідно зі списком, загальний стан розвитку можна виміряти за допомогою ВВП на душу населення, а функціонування ринкової економіки можна виміряти ступенем приватизації. Було також запропоновано, щоб критерії включали продемонстровану здатність забезпечити вимірний рівень соціального захисту, а також контроль за державним боргом та інфляцією.

Угоди про асоціацію (Європа.) Європейські угоди є найбільш масштабними угодами, які будь-коли укладав ЄС. Вони охоплюють політичний діалог та економічну інтеграцію, а також культурну та фінансову співпрацю. Перші європейські угоди між ЄС та країнами Центральної Європи були підписані ще в 1991 році, але угоди набули більшого політичного значення після Копенгагенського саміту 1993 року, де членство асоційованих країн у ЄС було визнано метою ЄС. Усі країни, які підписали Європейські угоди, набувають права на членство, і після угоди про стратегію підготовки до

вступу на саміті в Ессені в 1994 році ці угоди стали основним елементом структури, в рамках якої країни працюють над членством у ЄС.

Економічні:

Напередодні вступу країни Балтії були сфокусовані на низці реформ, які передбачали перехід до ринкової економіки, проведення банківських реформ, реструктуризації підприємств. Перехідний період передбачав збільшення іноземних інвестицій в економіку країн. Стратегія підготовки до вступу також передбачає низку заходів щодо розвитку торгівлі країн-партнерів, а Європейські угоди спрямовані на поступове встановлення вільної торгівлі промисловою продукцією протягом перехідного періоду на асиметричній основі: ЄС як сильніший економічний партнер відкриває свої ринки швидше, ніж асоційована країна .

Європейські угоди, підписані між ЄС та трьома країнами Балтії у червні 1995 року, були ратифіковані парламентами країн-членів ЄС та самим ЄС. Угоди набули чинності у лютому 1998 року і тепер повністю замінюють попередні угоди про торгівлю та співробітництво; вони також забезпечують політичний діалог між ЄС та країнами Балтії та включають положення з таких питань, як створення фірм, рух робочої сили та капіталу, надання послуг, економічне, культурне та фінансове співробітництво, а також співробітництво щодо запобігання незаконній діяльності.

Загальні принципи, що регулюють три Балтійські угоди, більш-менш однакові, за одним важливим винятком: для Латвії та Литви був передбачений перехідний період, що закінчився 31 грудня 1999 року, у сфері лібералізації торгівлі та конкуренції. Перехідний період для Естонії не був передбачений через економічну відкритість країни по відношенню до решти світу.

У рамках Угоди про асоціацію Естонії з 1 січня 1995 року між Естонією та ЄС було створено зону вільної торгівлі. У Латвії було досягнуто згоди про поступове створення зони вільної торгівлі з ЄС протягом перехідного періоду, який мав розпочатися 1 січня 1995 року і тривати максимум чотири роки. Керівними принципами є принципи Угоди про асоціацію, а також принципи

Світової організації торгівлі та «Нових» генеральних угод з тарифів та торгівлі 1994 року. Було визначено, що у Литві до 1 січня 2001 року повинні бути скасовані мита, що залишилися, на експорт і імпорт по відношенню до ЄС. Крім того, ЄС, Латвія та Литва заявили про свою готовність швидше знижувати мита, якщо дозволить економічна ситуація [18].

Структурований діалог. На саміті у Копенгагені ЄС погодив багатосторонні рамки регулярних спільних зустрічей на рівні міністрів між Союзом та асоційованими країнами. Структурований діалог забезпечує основу для обговорення питань, що становлять спільний інтерес, включаючи загальну зовнішню політику та безпекову політику, а також питання правосуддя та внутрішні питання. Він також знайомить потенційних країн-членів із процесом прийняття рішень та інституційною структурою ЄС. З 1995 року лідери урядів та міністри ЄС регулярно зустрічаються зі своїми колегами з асоційованих країн, включаючи країни Балтії. Двічі на рік глави держав та урядів зустрічаються під час Європейської ради; міністри закордонних справ та міністри юстиції та внутрішніх справ також збираються двічі на рік.

Програма Фаре. Програма Phare, яка спочатку була розроблена як безпосередня відповідь на структурні проблеми, що стоять перед країнами Центральної та Східної Європи, стала одним із наріжних каменів стратегії підготовки до вступу. Програма надає гранти, а також політичні консультації та навчання для підтримки країн-партнерів у процесі економічних перетворень та зміцнення демократії. За допомогою досліджень, капітальних грантів, гарантійних схем та кредитних ліній програма діє як каталізатор, відкриваючи кошти для важливих проектів від інших донорів, але також інвестує безпосередньо в інфраструктуру разом із міжнародними фінансовими установами. Програма була реалізована у співпраці з іншими міжнародними інститутами, щоб забезпечити узгодженість політики та галузевої стратегії та уникнути дублювання зусиль [26].

Бюджет Phare визначається Європейським парламентом і Радою ЄС, і після шести років роботи (1990–1995) 11 країнам-партнерам було виділено 5,4

мільярда. Кошти в рамках програми Phare виділяються як на національні, так і на міжкrajнні програми, причому останні найбільш поширені в галузях навколишнього середовища, енергетики, транспорту, ядерної безпеки, митниці та боротьби з незаконною торгівлею наркотиками [38].

Країни Балтії беруть участь у програмі Phare з 1992 року та отримують допомогу як через національні, так і через міжкrajнні програми. У період з 1992 по 1995 рік три країни Балтії отримали загалом 289,5 мільйонів допомоги, включаючи надання технічної допомоги, фінансову допомогу (кредитні лінії для малих та середніх фірм). У всіх трьох країнах програми спочатку були зосереджені на макроекономічній стабілізації та реструктуризації, включаючи приватизацію, реструктуризацію промисловості та розвиток фінансового сектора. Програма для Естонії також включала низку стратегічних досліджень у галузі енергетики, навколишнього середовища та транспорту, а в Литві фінансування Phare також було використане для підготовки трьох великомасштабних досліджень у галузях сільського господарства, транспорту та енергетики [38].

Біла книга зі зближення законів. У рамках Європейських угод асоційовані країни розпочали зближення своїх законодавчих рамок для просування до економічних свобод, які становлять основу внутрішнього ринку ЄС. Враховуючи масштаби та складність цього завдання, Європейська Рада схвалила у Каннах у червні 1995 року Білу книгу, покликану допомогти країнам підготуватися якнайшвидше та ефективніше. У «Білій книзі» викладено зведення основних законів внутрішнього ринку, розділених на 23 сектори. Ці сектори охоплюють, зокрема, вільний рух капіталу та людей, політику конкуренції, соціальну політику, сільське господарство, транспорт, довкілля, телекомунікації, пряме та опосередковане оподаткування, державні закупівлі, фінансові послуги, енергетику та захист споживачів [31].

Країни Балтії, як правило, стикаються з найбільшими проблемами в галузі законодавства про компанії та забезпечення дотримання договорів; закони щодо функціонування фінансової системи; захист прав інтелектуальної

власності; та конкурентна політика. Щоб створити безпечне та передбачуване середовище, в якому компанії зможуть працювати, національні закони повинні бути гармонізовані по всій Європі, щоб усунути перешкоди для свободи компаній здійснювати свою діяльність та забезпечити еквівалентний ступінь захисту на всій території Співтовариства. Розвиток фінансового сектора став ще одним ключовим питанням для успішного переходу країн Балтії, вимагаючи не лише існування базового законодавчого середовища, а й законів, що регулюють випуск цінних паперів та володіння ними, а також існування регульованих ринків [39].

Розклад. Протягом усього процесу країни Балтії наполягали на точних графіках і важливості того, щоб з кожною країною поводитися окремо, відповідно до її власних переваг. Зокрема, протягом 1996 року та першої половини 1997 року Естонія неодноразово стверджувала, що економічні досягнення країни, а не її геополітичні аспекти повинні мати пріоритет при прийомі нових членів у ЄС і що, отже, економічний успіх Естонії має означати, що вона буде включена у першу хвилю розширення ЄС.

У своєму прагненні стати членами ЄС основна увага асоційованих країн Центральної та Східної Європи була зосереджена на результатах Міжурядової конференції (IGC), конференції представників урядів країн-членів ЄС. Одним з головних завдань МПК, що почалася в березні 1996 року, було прийняття рішення про розширення ЄС на схід, процес, який включає серйозний огляд існуючих інститутів і процедур прийняття рішень ЄС. Зрештою, підсумки Міжурядової конференції разом з економічним розвитком та правовим прогресом асоційованих країн справили вирішальний вплив на терміни та умови переговорів про членство [32].

Щоб визначити, з якими асоційованими країнами розпочати першу хвилю переговорів про членство з метою розширення на схід, ЄС попросив усіх потенційних членів у Центральній та Східній Європі заповнити велику анкету; 300 000 сторінок відповідей асоційованих країн було згодом вивчено ЄС перед самітом в Амстердамі у червні 1997 року. Після саміту Європейська

комісія представила пакет, відомий як «Порядок денний 2000», що включає чотири ключові набори документів з розширення, в яких викладено

1. Думку Комісії щодо заяв окремих країн
2. Оцінка впливу розширення на політику ЄС, особливо на загальну сільськогосподарську політику та регіональні фонди
3. Проект бюджету, який діятиме з 2000 року, з огляду на перспективу розширення
4. Зведений документ, що об'єднує проведений Комісією загальний аналіз готовності заявника до членства та ймовірного впливу на ЄС [9].

Членство в ЄС та наслідки для економічної політики в країнах Балтії

У своїх «Звітах про перехідний процес» ЄБРР зазначає, що при обговоренні прогресу, досягнутого країнами з перехідною економікою в переході до ринкової економіки, «один із найважливіших уроків полягає в тому, що можуть бути й існували різні шляхи до ринкової економіки, так само, як існує безліч форм самої ринкової економіки». Однак він визнає, що «існують важливі спільні риси добре функціонуючої ринкової економіки та ефективних перехідних процесів». Таким чином, з 1994 року ЄБРР опублікував низку показників прогресу у ринкових реформах для 25 країн Центральної та Східної Європи, країн Балтії, Росії та інших країн колишнього Радянського Союзу [20]. Показники переходу ЄБРР за 1994-1997 роки для трьох країн Балтії представлені в таблиці 2.1 (Додатки А1-А3).

Як видно з таблиці, показники збігаються з деякими показниками «французького» списку, включаючи масштаби приватизації, наявність банківської системи, що добре функціонує, і можливості проведення правової реформи. Цифри, присвоєні кожному індикатору, вказують на загальний рівень переходу, досягнутий у певній галузі, за оцінкою ЄБРР, найбільш розвинені індустріальні країни відповідають рейтингу 4+ по більшості індикаторів. Хоча індикатори призначені насамперед для оцінки стану

реформ, а не самих темпів змін, таблиця 2.1 також ілюструє прогрес, досягнутий у країнах Балтії з 1994 року.

Враховуючи відсутність внутрішніх заощаджень у країнах Балтії, іноземні інвестиції були особливо важливими. Проте прямі іноземні інвестиції були дуже поміркованими та нестабільними; в той час як Естонія досягла піку в 1994 році, коли приплив прямих іноземних інвестицій склав 9% ВВП, в 1996 приплив впав всього до 2,5% ВВП. Приплив до Латвії становив 5-7% ВВП. Литва загалом досягла менш успішних результатів: у 1996 році вона залучила лише близько 2% ВВП у вигляді іноземних притоків, хоча прямі іноземні інвестиції, за оцінками, досягли 4% ВВП у 1997 році.

Інші індикатори, включені до французького списку, відносяться до конвертованості місцевої валюти та політики руху капіталу, рівня соціального захисту та існування сучасної податково-бюджетної системи. Усі країни Балтії лібералізували свої рахунки операцій із капіталом, і вони взяли зобов'язання за Статтею VIII МВФ у середині 1994 року [36].

Загалом заходи, які були вжиті країнами Балтії для вступу до ЄС, відповідали політиці МВФ. З 1995 року ЄС підготував багаторічні індикативні програми для країн Балтії, що охоплювали загальну передбачувану суму асигнувань 430 мільйонів ЕКЮ на період 1995–1999 років. Ці програми мали більш концентрований характер і були зосереджені на підготовці до вступу (включаючи реалізацію угод про вільну торгівлю та Європу; середньострокову реструктуризацію (постстабілізуючий економічний розвиток); інвестиції в інфраструктуру; та регіональне співробітництво. Точна реалізація програм різнилася у трьох країнах: Естонія приділяла увагу розвитку експорту та управління державним сектором, тоді як розвитку приватного сектора, сільському господарству, соціальному сектору та розвитку людських ресурсів приділялося більше уваги у Латвії та Литві.

2.2. Особливості економічних та соціальних наслідків вступу країн Балтії до Європейського Союзу

Проведемо порівняльний аналіз економічних та соціальних наслідків вступу країн Балтії до європейського Союзу.

Таблиця 2.1

Аналіз зміни показників до та після вступу Литви до ЄС

Показник	До вступу в ЄС			Після вступу в ЄС				
	1995	2000	2004	2005	2010	2015	2020	2022
ВВП, млрд. дол. США	7,87	11,52	22,63	26,1	37,13	41,44	56,96	70,97
ВВП на душу населення	2 167	3 293	6 700	7854	11987	14264	20381	25064
Товарообіг	7,09	9,6	23,72	30,53	48,2	57,39	78,13	124,3
Рівень безробіття, %	17,5	15,9	10,7	8,3	17,8	9,1	8,5	6
Інфляція, %	39,65	1,1	1,2	2,7	1,2	-0,7	1,1	19,71
Державні витрати на освіту, % ВВП	4,8	5,6	5,2	4,9	5,3	4,2	4,5	н.д.
Державні витрати на охорону здоров'я	н.д.	6,2	5,5	5,6	6,8	6,5	7,5	8
Місце в рейтингу людського потенціалу	0,733	0,769	0,821	0,828	0,846	0,865	0,88	0,879

Джерело: складено автором за матеріалами [49, 50]

Вступ Литви до Європейського Союзу у 2004 році мав значний вплив на ряд економічних та соціальних показників країни.

З позитивних змін можна виділити:

1. Зростання ВВП на 212% після вступу до ЄС до 2022 року, що можна пояснити декількома факторами:

а) Збільшення доступу до ринків: Членство в ЄС дало Литві доступ до єдиного ринку ЄС, що складається з 27 країн з населенням понад 447 мільйонів людей. Це призвело до значного збільшення експорту литовської продукції та послуг, що стимулювало економічне зростання.

б) Приплив іноземних інвестицій: Вступ до ЄС зробив Литву більш привабливою для іноземних інвесторів, завдяки чому значно зросли інвестиції в країну. Ці інвестиції допомогли створити нові робочі місця та модернізувати інфраструктуру.

с) **Перехід до ринкової економіки:** Після здобуття незалежності в 1990 році Литва розпочала перехід до ринкової економіки. Вступ до ЄС допоміг пришвидшити цей процес, забезпечивши доступ до передових технологій та кращих управлінських практик.

2. Зростання ВВП на душу населення на 275% тісно пов'язане зі зростанням ВВП. Оскільки ВВП на душу населення розраховується шляхом ділення ВВП на чисельність населення, зростання ВВП призвело до значного збільшення ВВП на душу населення.

3. Зниження рівня безробіття з 10,7% до 6% можна пояснити економічним зростанням, яке створило нові робочі місця.

4. Інфляція: Зниження інфляції з 2,7% до 1,1% можна пояснити жорсткою монетарною політикою Європейського центрального банку, а також загальною стабільністю євросони.

5. Покращення місця Литви в рейтингу людського потенціалу з 36-го на 29-е місце свідчить про те, що рівень життя в країні значно зріс.

Проте є і негативні зміни як державні витрати на освіту: Зниження державних витрат на освіту, як відсоток від ВВП, з 5,2% до 4,5%, ймовірно, пов'язане з бюджетними обмеженнями, з якими зіткнулася Литва після вступу до ЄС.

Загалом, вступ Литви до ЄС мав переважно позитивний вплив на економіку та суспільство країни.

Таблиця 2.2

Аналіз зміни показників до та після вступу Латвії до ЄС

Показник	До вступу в ЄС			Після вступу в ЄС				
	1995	2000	2004	2005	2010	2015	2020	2022
ВВП, млрд. дол. США	5,78	7,95	14,43	17	23,96	27,26	34,39	40,93
ВВП на душу населення	2 330	3 361	6 378	7 594	11421	13786	18096	21779
Товарообіг, млрд. дол.	4,28	5,12	12,88	16,98	26,20	33,33	41,41	60,59
Рівень безробіття	7	14,2	11,7	10	19,5	9,9	8,1	6,8
Інфляція	25	2,6	6,2	6,9	-1,2	0,2	0,1	17,3
Державні витрати на освіту, % від ВВП	5,9	5,34	4,88	4,81	5,52	5,14	5,52	6,13
Державні витрати на охорону здоров'я,% ВВП	5,2	5,4	6,2	5,8	6,04	5,7	7,4	5,9

Місце в рейтингу людського потенціалу	0,696	0,761	0,815	0,821	0,827	0,853	0,873	0,879
---------------------------------------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

Джерело: складено автором за матеріалами [49, 50]

Вступ Латвії до ЄС забезпечив їй зростання ВВП на 278%. Зниження рівня безробіття з 10,4% до 6,2% можна пояснити економічним зростанням, яке створило нові робочі місця. А зниження інфляції з 3,1% до 0,2% можна пояснити жорсткою монетарною політикою Європейського центрального банку, а також загальною стабільністю єврозони так само як і в Литві. Зростання товарообігу на 311% може бути пов'язано з тим, що Латвія все ще є порівняно невеликою економікою і не змогла повністю скористатися можливостями єдиного ринку ЄС. Незначне зростання державних витрат на охорону здоров'я, як відсоток від ВВП, з 6,3% до 7,3%, ймовірно, пов'язане зі старінням населення та зростанням витрат на охорону здоров'я.

Таблиця 2.3

Аналіз зміни показників до та після вступу Естонії до ЄС

Показник	До вступу в ЄС			Після вступу в ЄС				
	1995	2000	2004	2005	2010	2015	2020	2022
ВВП, млрд. дол. США	4,5	5,69	12,16	14,1	19,52	22,89	31,37	38,1
ВВП на душу населення	3 134	4 070	8 914	10412	14663	17402	23595	28247
Товарообіг	4,71	7,19	15,81	19,11	28,05	34,54	43,69	65,13
Рівень безробіття	9,7	13,9	10,2	8,0	16,7	6,4	7,0	5,6
Інфляція	29	3,7	4,7	5,9	1,8	1,0	-0,5	16,6
Державні витрати на освіту	5,9	5,3	4,9	4,8	5,52	5,14	5,52	6,42
Державні витрати на охорону здоров'я	5,3	5,2	5,1	5,1	6,3	6,6	7,8	7,5
Місце в рейтингу людського потенціалу	0,733	0,798	0,836	0,848	0,864	0,883	0,891	0,899

Джерело: складено автором за матеріалами [49, 50]

Вступ Естонії до Європейського Союзу у 2004 році мав значний вплив на ряд економічних та соціальних показників країни.

Зростання ВВП на 187% після вступу до ЄС до 2022 року дало країні збільшення доступу до ринків, що призвело до значного збільшення експорту

естонської продукції та послуг, таких як електроніка, текстиль, меблі, а також послуги з інформаційних технологій та туризму.

Естонія прийняла євро у 2011 році. Це призвело до більшої економічної стабільності, зниження інфляції та процентних ставок, що сприяло економічному зростанню. Зростання товарообігу на 315% після вступу до ЄС є свідченням значного збільшення експорту та імпорту. Це стало можливим завдяки зникненню митних бар'єрів та спрощенню торгівлі в рамках єдиного ринку ЄС.

А покращення місця Естонії в рейтингу людського потенціалу з 34-го на 29-е місце свідчить про те, що рівень життя в країні значно зріс, завдяки покращенню таких показників, як доступ до освіти та охорони здоров'я, тривалість життя та рівень життя.

Зростання державних витрат на охорону здоров'я з 5,7% ВВП у 2004 році до 7,5% ВВП у 2020 році можна пояснити зростанням витрат на охорону здоров'я на одну людину внаслідок старіння населення та розвитку дорогих медичних технологій. Це позитивний показник, оскільки свідчить про покращення доступу до послуг охорони здоров'я для населення Естонії.

На Рис. 2.2 проаналізовано показник загального ВВП за цими трьома країнами в період від 1994 року до 2022 року, фокусуючись на перехідному періоді вступу до Європейського Союзу в 2004 році.

Найбільше з трьох країн виросла економіка Литви, потім Латвії та Естонії. Глобальна фінансова криза 2008 року призвела до значного скорочення економік усіх трьох країн. Всі три країни оговталися від глобальної фінансової кризи 2008 року, але зробили це з різною швидкістю. Найшвидше відновилася Литва, потім Латвія та Естонія. Проте через спалах коронавірусу всі три країни втратили багато ВВП у 2020 році.

Хоча зараз економіка всіх трьох країн майже повернулася до рівня 2019 року.

Литва: Економіка Литви зросла з 7,87 мільярда доларів у 1995 році до 70,97 мільярда доларів у 2022 році. Це збільшення на 800,3%.

Економіка Литви зросла найбільше з усіх країн регіону.

Литва постраждала від світової фінансової кризи 2008 року, але її економіка швидко відновилася. У 2020 році економіка Литви скоротилася через коронавірус, але зараз вона майже повернулася до рівня 2019 року.

Латвія: За останні 27 років грошові кошти цієї країни зросли з 5,78 мільярдів до 56,96 мільярдів. Це збільшення на 978,3%. Латвія мала другі за величиною темпи зростання ВВП протягом періоду. Латвія так само потрапила під вплив світової кризи у 2008 році, але у 2010 році вже відновилася і показники були вищі за попередні роки, так само як і після пандемії у 2020 році.

Естонія: ВВП Естонії зріс з 4,5 мільярда доларів США у 1995 році до 37,13 мільярда доларів США у 2022 році. Це збільшення на 723,8%. Естонія мала треті за величиною темпи зростання ВВП протягом періоду. ВВП Естонії знизився у 2020 році через пандемію COVID-19, але станом на 2022 рік він майже відновився до рівня 2019 року.

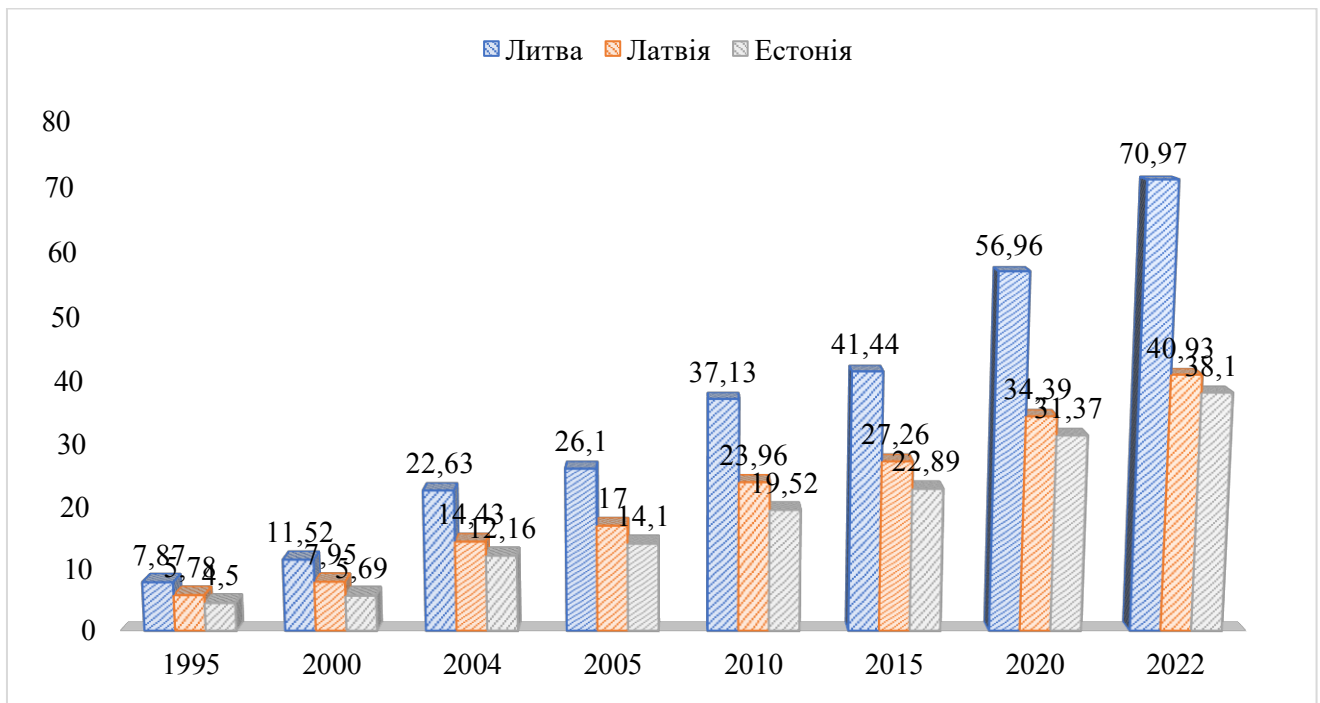

Рис. 2.2 Порівняння ВВП Литви, Латвії та Естонії за період 1995-2022 рр.

Джерело: складено автором за матеріалами [49]

На Рис. 2.3 проаналізовано рівень інфляції за країнами Балтії за період 1995-2022 рр.

Перед вступом країн Балтії до ЄС очікувалося, що вступ матиме такий вплив на рівень інфляції в країнах Балтії:

1. Зниження інфляції: очікувалося, що жорсткіша монетарна політика ЄС, спрямована на підтримку цінової стабільності, зменшить інфляцію в країнах Балтії.

2. Зближення з інфляцією в ЄС: інфляція в країнах Балтії буде близькою до середнього по ЄС, оскільки країни змушені відповідати стандартам ЄС.

3. Збільшення прозорості та конкуренції: тобто приєднання до ЄС призведе до підвищення прозорості та конкуренції на балтійському ринку, що може допомогти приборкати інфляцію.

Дані отримані в аналізі свідчать про те, що вступ до ЄС справді мав значний вплив на рівень інфляції в країнах Балтії:

1. Зниження інфляції: Інфляція значно впала в усіх трьох країнах після приєднання до ЄС. Наприклад, рівень інфляції в Литві впав з 10,4% у 1999 р. до 2,6% у 2004 р., в Латвії — з 2,4% до 1,3%, а в Естонії — з 2,6% до 1,3% і до 2022 року показник був на дуже низьких рівнях.

2. Зближення інфляції з ЄС: після того, як країни Балтії приєдналися до ЄС, рівень інфляції наблизився до середнього рівня інфляції в ЄС. Наприклад, у 2004 році середній рівень інфляції в ЄС становив 2,2%, а в Литві, Латвії та Естонії – 2,6%, 1,3% і 1,3% відповідно.

3. Збільшення прозорості та конкуренції: приєднання до ЄС призвело до підвищення прозорості та конкуренції на балтійському ринку, що допомагає приборкати інфляцію.

Членство в ЄС мало значний позитивний вплив на рівень інфляції в країнах Балтії. Жорсткіша монетарна політика в ЄС, конвергенція інфляції в ЄС та підвищення прозорості ринку та конкуренції в країнах Балтії – усе це сприяло зниженню інфляції та зближенню із середнім рівнем інфляції в ЄС.

Основні причини зростання рівня інфляції в 2022 році:

1. Війна в Україні призвела до значного зростання цін на енергоносії та продовольство, що негативно вплинуло на інфляцію в усьому світі, включаючи країни Балтії. Ці країни сильно залежать від імпорту енергоносіїв з росії, і війна призвела до різкого зростання цін на газ, нафту та інші енергоресурси. Крім того, війна змінила ланцюги постачання продовольства, що призвело до зростання цін на продукти харчування.

2. Санкції проти росії у відповідь на війну в Україні також спричинили зростання інфляції в країнах Балтії. Ці санкції призвели до зростання цін на російський газ та інші товари, що імпортувалися з росії.

3. Після пандемії COVID-19 економіки країн Балтії швидко відновилися, що призвело до зростання попиту на товари та послуги. Цей зростання попиту, разом із обмеженими пропозиціями, спричинив додатковий тиск на ціни та призвів до зростання інфляції.

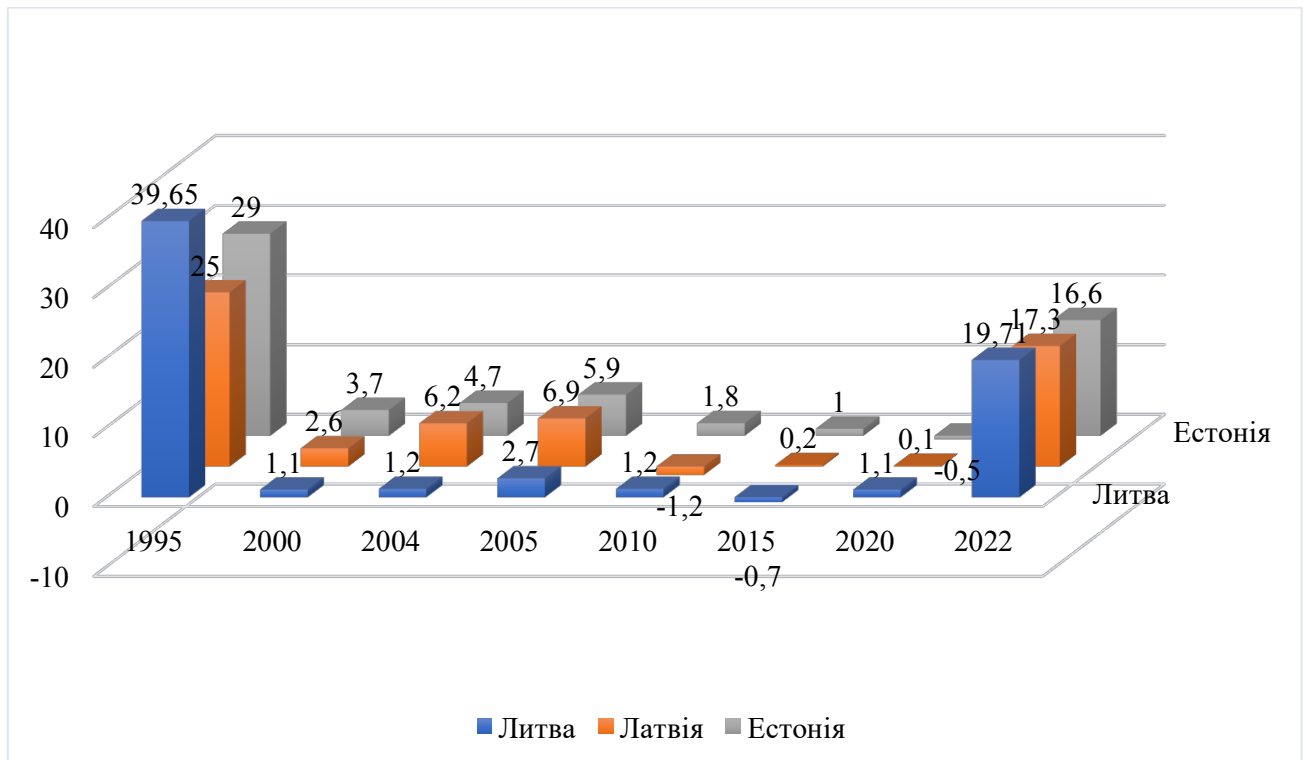

Рис. 2.3 Інфляція у відсотку від ВВП в країнах Балтії в період 1995-2022

Джерело: складено автором за матеріалами [50]

У рамках аналізу даного питання ми зупинимося на вступі та наслідках цього вступу для кожної з досліджуваних країн більш детально.

Литва. Литва стала повноправним членом Європейського Союзу 1 травня 2004 року. Головування Литви у Раді Європейського Союзу у 2013 році стало одним із найважливіших внесків країни у розробку та реалізацію політики ЄС.

Наслідки вступу Литви до ЄС представлені в таблиці 2.5 (Додаток В).

Естонія стала державою-членом ЄС у 2004 році після шести років переговорів про вступ. У 2007 році Естонія приєдналася до Шенгенської візової зони, де прикордонний контроль між країнами було скасовано. 2011 року Естонія прийняла єдину валюту – євро. У другій половині 2017 року країна головує у Раді Євросоюзу. Естонія – безпечна та динамічна країна для інвестицій, діловий клімат якої дуже схожий на Сполучені Штати. Будучи членом ЄС, уряд Естонії проводить ліберальну політику щодо залучення інвестицій та експортно-орієнтованих компаній. Створення сприятливих умов для прямих іноземних інвестицій (ПІІ) та відкритості для зовнішньої торгівлі було основою економічної стратегії Естонії. Загальна свобода ведення бізнесу в Естонії добре захищена прозорим нормативним середовищем.

Наслідки вступу Естонії до ЄС представлені в таблиці 2.6 (Додаток Г).

Латвія стала державою-членом ЄС у 2004, що позитивно вплинуло на розвиток країни. Наведемо декілька статистичних даних:

1. Латвія посідає 10-те місце в Індексі цифрового управління з метою розвитку Світового банку 2022 року. Латвія посіла 14-те місце у звіті StartupBlink Global Startup Ecosystem Report 2023.

2. Латвія посіла 11-те місце у звіті європейської стартап-екосистеми Dealroom за 2023 рік.

3. 2022 року латвійські стартапи залучили 131 мільйон євро венчурного фінансування, що є рекордною сумою фінансування для латвійських стартапів.

4. Уряд Латвії зобов'язався інвестувати 1 мільярд євро у цифрову трансформацію до 2027 року [24].

Наслідки вступу Латвії до ЄС представлені в таблиці 2.7 (Додаток Д).

Таким чином, прийняття країн Балтії до Європейського Союзу в 2004 році означало, що вони мали добре функціонуючі демократичні системи та конкурентну ринкову економіку. Вступ до зони євро Естонії у 2011 році, Латвії у 2014 році та Литви у 2015 році засвідчив високий ступінь конвергенції в інфляції, процентних ставках, бюджетному балансі та державному боргу.

2.3. Перспективи подальшої євроінтеграції країн Балтії в сучасних умовах розвитку

У рамках дослідження даного питання ми зупинимося на аналізі енергетичного сектору, що є особливо важливим в умовах сучасності.

Естонія, Латвія та Литва відновили свою незалежність від Радянського Союзу у 1991 році. Досягнення енергетичної незалежності – тобто звільнення від російської енергетичної інфраструктури та ринку – займе ще понад три десятиліття. Навіть після того, як усі три країни вступили до Євросоюзу 2004 року, країни Балтії по праву вважалися енергетичним островом усередині Євросоюзу. Замість зв'язків із Заходом балтійська інфраструктура та ринки природного газу та електроенергії були значною мірою переплетені з російськими, що є спадщиною радянської окупації. Без місцевих джерел газу цей енергетичний сектор був особливо вразливий для енергетичного озброєння з боку росії.

Дебати з питань енергетичної безпеки та енергетичної незалежності були досить складними. З одного боку, уразливості та ризику країн Балтії, що походять від росії, добре відомі. Російські політики іноді загрожували країнам Балтії зловісними наслідками, якщо росія припинить постачання. Подібні аргументи часто знаходили відгук [37].

Серед країн Балтії Литва традиційно найактивніше виступає за енергетичну безпеку та незалежність. Зробивши один із перших сміливих кроків на шляху до незалежності природного газу з погляду інфраструктури, у 2014 році Литва запустила термінал зрідженого природного газу (ЗПГ) у Клайпедському порту, в основі якого лежить плавуча установка для зберігання та регазифікації «Незалежність». Клайпедський термінал став одностороннім рішенням після невдалих суперечок з Латвією та Естонією з приводу будівництва спільного терміналу, що фінансується спільно з ЄС. Цей епізод показав, що країни Балтії, хоч і є найбільш однодумцями та близькими у багатьох відношеннях, схильні конкурувати, коли справа стосується матеріальних чинників.

Майже через вісім років після запуску Клайпедського ЗПГ-терміналу він залишається єдиним подібним інфраструктурним об'єктом у країнах Балтії, технічно здатним постачати природний газ на внутрішній ринок Литви, а також у дві інші країни Балтії та Фінляндію. Мережі Фінляндії та Естонії з'єднані трубопроводом Balticconnector, який працює з 2020 року. Нещодавно створений газопровід Польща-Литва між Литвою та Польщею, який розпочав роботу у травні 2022 року, також пов'язує країни Балтії з іншими країнами ЄС загалом. Крім того, лібералізація ринку природного газу в Європейському Союзі відкрила його ринки для нових гравців, а також зменшила вплив компаній, пов'язаних з росією.

Існування Клайпедського терміналу ЗПГ дозволило Литві у квітні 2022 року оголосити про повне скасування імпорту російського природного газу. Естонія також наслідувала цей приклад, оголосивши про свій намір припинити імпорт російського природного газу до кінця року. У співпраці з Фінляндією, яка вже має власні потужності з виробництва ЗПГ [35].

У квітні 2022 року уряд Латвії також ухвалив рішення про будівництво терміналу ЗПГ у Латвії. Варіанти розміщення терміналу включають Скулте та Ригу, і за прогнозами один із них міг бути готовий у 2024 році, проте влітку 2023 року влада Латвії відмовилась від його будівництва. Короткостроковий

шлях відмови від російського газу не буде легким. Термінал ЗПГ у Клайпеді не зможе задовольнити повний попит усіх трьох країн Балтії.

Порівняно з природним газом, дебати про відокремлення від російської електроенергетичної інфраструктури були менш спірними та менш помітними. Звичайно, більше уваги стало приділятися стрибку цін на електроенергію. У цьому секторі країни Балтії також пройшли довгий шлях від росії. Між Естонією та Фінляндією були побудовані дві міжмережні лінії: EstLink 1 була завершена у 2006 році, а EstLink 2 – у 2014 році. Наступного року було завершено дві додаткові міжмережні лінії між Литвою та іншими країнами-членами ЄС. Першим став підводний кабель NordBalt, що з'єднає електромережі Литви та Швеції. Другим став канал LitPol Link, який з'єднає Литву та Польщу. Очікується, що до 2025 року ще один трубопровід, «Лінк Гармонії», з'єднає Литву та Польщу дном Балтійського моря [37].

Як і ринок природного газу, лібералізація ринку електроенергії в ЄС ліквідувала монополії та відкрила ринок для нових гравців. Незважаючи на фізичні зв'язки та відкритий ринок, країни Балтії, як і раніше, діють як частина кільця БРЕЛЛ (Білорусь-росія-Естонія-Латвія-Литва), що технічно є частиною енергосистеми росії. Таким чином, електромережі Балтії, як і раніше, синхронізовані з російськими, і росія може впливати на потоки електроенергії в країнах Балтії.

У 2018 році країнами Балтії, Польщею та Європейською комісією було погоджено план відключення трьох країн Балтії від BREL та синхронізації їх із континентальною європейською мережею до кінця 2025 року. Цей процес більш складний, ніж може здатися [43].

Війна росії в Україні ще більше віддалила країни Балтії від росії. Хоча попереду ще стоять помітні проблеми, вихід із російської газової та електроенергетичної інфраструктури та ринку у трьох країнах Балтії є лише питанням часу. Країни Балтії, які колись були одними з найуразливіших до російської енергетичної зброї, стануть одними з перших, хто стане

несприйнятливим до неї. Тим самим країни Балтії також допоможуть зламати ситуацію з енергетичною залежністю ЄС від росії.

Україна також може взяти деякий досвід в даній сфері, що може допомогти їй в євроінтеграції. Енергетична безпека є пріоритетом для країн Балтії через диверсифікацію джерел енергії та зменшення залежності від росії. Україна може зробити те ж саме, диверсифікуючи енергопостачання, інвестуючи у відновлювані джерела енергії та покращуючи заходи з енергоефективності.

Також країни Балтії досягли значного прогресу в інтеграції відновлюваних джерел енергії у свій енергетичний баланс. Тому Україна повинна слідувати в цьому напрямку, встановлюючи амбітні цілі в галузі відновлюваної енергетики та пропонуючи стимули для інвестицій у відновлювані джерела енергії.

Що стосується регіонального співробітництва в галузі енергетики, наприклад, Проекту об'єднання енергетичних ринків країн Балтії, то всі три країни беруть у ньому активну участь. З метою посилення регіональної енергетичної безпеки та сприяння транскордонній торгівлі енергоресурсами Україна також повинна запровадити подібні ініціативи.

На Рис. 2.4 було виділено які перспективи в енергетичному секторі очікують країни Балтії в сучасних умовах розвитку та в умовах євроінтеграції. Серед основних виділяються зниження залежності від російських носіїв електроенергії, можливість розробки спільного енергетичного ринку та підвищення стійкості та безпеки електричних систем в деяких сферах. Також виділяються додаткові фактори – війна росії в Україні, що може суттєво вплинути на подальші зміни в енергетичному секторі, а також Європейські Зелені угоди, які допоможуть країнам Балтії переформувати свою економіку в розглянутому секторі, при цьому залучаючи допомогу Європейського союзу, який гратиме одну з важливих ролей в цьому питанні.

Рис. 2.4 Перспективи країн Балтії в сучасних умовах розвитку

Джерело: Складено автором

Україна може успішно вирішувати проблеми та використовувати можливості, з якими вона стикається у своєму енергетичному секторі, рухаючись у напрямку європейської інтеграції, спираючись на досвід та уроки країн Балтії. Інтегрований підхід, який робить акцент як на лібералізації ринку, так і на розвитку інфраструктури для досягнення стійкого конкурентоспроможного українського енергетичного сектору, що відповідає стандартам ЄС, також прокладе шлях до створення регіонально об'єднаної української електричної мережі, що відповідає вимогам ЄС, на основі мережових кодексів обох регіональних компаній.

Висновки до розділу 2

1. Було проаналізовано, що економічний злет Балтії після здобуття незалежності тісно пов'язаний з інтеграцією до ЄС. Цей процес стимулював реформи, залучив інвестиції та відкрив нові ринки. Реформи, спрямовані на ринкову економіку та гармонізацію з ЄС, а також доступ до європейських ринків та фінансова допомога від ЄС стали рушійною силою стійкого зростання. Інтеграція до ЄС продемонструвала, як чіткий план реформ, підкріплений підтримкою, може стимулювати економічний розвиток.

2. Визначено, що вступ до ЄС у 2004 році позитивно вплинув на країни Балтії в усіх сферах економічної діяльності. З позитивних це: збільшення доступу до ринків, інвестиції та перехід до ринкової економіки, економічне зростання та жорстка монетарна політика ЄЦБ, доступ до освіти, охорони здоров'я, зростання доходів. А з негативних можна виділити, наприклад, скорочення деяких державних витрат. Встановлено, що протягом трьох десятиліть після здобуття незалежності країни Балтії здійснили значний прогрес у диверсифікації джерел енергії та зменшенні залежності від росії. Проаналізовано динаміку розвитку енергетичного сектору країн Балтії з акцентом на їхню залежність від російської енергетики та шляхи її подолання. В результаті дослідження з'ясовано, що Литва стала країною, яка більше за все намагалася встановити енергетичну незалежність від російських енергоносіїв.

Визначено, що ключовими факторами успіху стали:

1. Будівництво нового терміналу ЗПГ та міжмережних ліній електроенергії.
2. Синхронізація з континентальною європейською мережею.
3. Лібералізація ринку енергоносіїв.
4. Інвестиції у відновлювані джерела енергії.

3. Зроблено висновок, що досвід країн Балтії свідчить про те, що позбавлення від залежності від російської енергетики є можливим та досяжним завданням. Це потребує комплексного підходу, який включає диверсифікацію джерел енергії, розвиток інфраструктури, інтеграцію з європейськими ринками та посилення регіонального співробітництва. Також була визначена рекомендація Україні використовувати досвід країн Балтії для власного розвитку та зміцнення енергетичної безпеки.

ВИСНОВКИ

1. Було проаналізовано чинники, які допомогли пришвидшити темпи Європейської інтеграції країн Балтії та визначено, що одним з них було прагнення вступу до ЄС і в прагненні до цього – відповідність Копенгагенським критеріям, які включали демократичні інституції, верховенство права, захист прав людини та функціонуючу ринкову економіку. Також підставою цьому є угоди про вільну торгівлю з ЄС, укладені в 1995 році, які стимулювали експорт та інвестиції, сприяючи економічному зростанню.

2. Визначено, що інтеграція з ЄС стала рушійною силою економічного розвитку країн Балтії, тому що підготовка до вступу сприяла проведенню реформ та покращенню інвестиційного клімату, також відкрила нові ринки для експорту, стимулюючи економічне зростання. Угоди про асоціацію та вільну торгівлю з ЄС відкрили нові ринки для експорту, стимулюючи економічне зростання. Програми ЄС, такі як Phare, надали фінансову та технічну допомогу для підтримки реформ та розвитку інфраструктури.

3. Визначено, що членство в ЄС принесло країнам Балтії значні економічні та інституційні переваги, на підставі того, що дані країни зобов'язані були гармонізувати своє законодавство з законодавством ЄС, що призвело до підвищення прозорості, підзвітності та верховенства права і того, що ЄС надає фінансову підтримку країнам Балтії через різні програми, що сприяє розвитку інфраструктури та людського капіталу. Також підставою цьому є те, що членство сприяло сталому економічному зростанню, підвищенню рівня життя та інтеграції з європейським ринком.

4. Визначено, що перехід до ринкової економіки та зовнішня торгівля стали ключовими факторами економічного зростання через те, що країни Балтії здійснили успішні банківські реформи, реструктуризацію підприємств та приватизацію, що сприяло створенню динамічного приватного сектора. Також збільшення іноземних інвестицій та розширення експортних

ринків завдяки угодам про вільну торгівлю з ЄС стимулювали економічне зростання та створення робочих місць. На підставі проведеного аналізу макроекономічних показників Литви, Латвії та Естонії в період до та після вступу до ЄС, було визначено, що вступ до Європейського союзу позитивно вплинув на розвиток даних країн та при цьому Литва мала кращі результати в даному розвитку. Причиною більшого розвитку став доступ до єдиного ринку ЄС, що призвело до значного збільшення експорту литовської продукції та послуг, а лідерство в регіоні країна отримала через сусідство з Польщею, яка теж є членом Європейського Союзу, що спрощує процеси логістики до європейського ринку (простіше, ніж з Латвією та Естонією). Також вступ до ЄС зробив Литву більш привабливою для іноземних інвесторів, що призвело до значного зростання інвестицій в країну і в додаток допоміг пришвидшити процес переходу до ринкової економіки, забезпечивши доступ до передових технологій та кращих управлінських практик. Визначені перспективи енергетичного сектору країн Балтії в сучасних умовах розвитку, тобто необхідно зменшити залежність країн Балтії від російських енергоносіїв шляхом створення спільного енергетичного ринку, диверсифікації джерел енергопостачання, розвитку відновлюваної енергетики, підвищення енергоефективності, уніфікації законодавства та технічних стандартів, спільного інвестування в енергетичні проекти, інтеграції енергетики, інфраструктури, впровадження заходів кібербезпеки, забезпечення прозорості та підзвітності в енергетичному секторі та перехід до вуглецево-нейтральної економіки. Визначено, що країни Балтії здійснили значний прогрес у звільненні від енергетичної залежності від росії, тому що Литва запустила термінал ЗПГ у Клайпеді в 2014 році, що дозволило їй повністю відмовитися від імпорту російського газу в 2022 році. А Естонія також оголосила про припинення імпорту російського газу до кінця 2022 року.

5. Проаналізовано, що, беручи приклад з країн Балтії в енергетичному секторі, інтегрований підхід, який поєднує лібералізацію ринку з розвитком інфраструктури, є ключовим для створення стійкого та

конкурентоспроможного українського енергетичного сектору, на підставі того, що цей підхід допоможе Україні відповідати стандартам ЄС та прокласти шлях до створення регіонально об'єднаної української електричної мережі, що відповідає вимогам ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Луцишин Г., Хома Н. Особливості постінтеграційної демократизації держав Балтії: аналіз відповідності політичному курсу ЄС. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2021. № 1 (9). С. 240–252. URL: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2021-01-240-252> (дата звернення: 18.05.2024).
2. Павлова Т. В., Шатохіна О. В. Глобалізація: сучасний стан та вплив на економіку України. *Економічний вісник університету*. 2018. № 37. С. 157–162.
3. Чмир Л. В., Підкасистий В. П. Євроінтеграція України: проблеми та перспективи. Львів: Національний університет "Львівська політехніка". 2018.
4. Analysis of energy security level in the Baltic States based on indicator approach / J. Augutis та ін. *Energy*. 2020. Т. 199. С. 117427. URL: <https://doi.org/10.1016/j.energy.2020.117427> (дата звернення: 10.05.2024).
5. Auers D. Comparative politics and government of the Baltic States: Estonia, Latvia and Lithuania in the 21st century. London: Palgrave Macmillan. 2019.
6. Baldwin R. The Great Convergence: Information Technology and the New Globalization (excerpts). *Journal of Economic Sociology*. 2017. Т. 18, № 5. С. 40–51. URL: <https://doi.org/10.17323/1726-3247-2017-5-40-51> (дата звернення: 04.05.2024).
7. Chistruga B., Crudu R. European Integration and Competitiveness of EU New Member States. *European Journal of Economics and Business Studies*. 2016. Т. 6, № 1. С. 175. URL: <https://doi.org/10.26417/ejes.v6i1.p175-185> (дата звернення: 08.05.2024).
8. Clyde K. Relations between Estonia and the European Union in the period leading up to the invitation to accession negotiations in 1997. Estonia's way into the European Union. 2019. (pp. 16–22).

9. Craig P., Burca G. EU law: Text, cases and materials (5th ed.). New York: Oxford University Press. 2017.
10. Dandashly A., Verdun A. Euro adoption policies in the second decade – the remarkable cases of the Baltic States. *Economic and Monetary Union at Twenty*. 2021. С. 93–109. URL: <https://doi.org/10.4324/9781003089858-7> (дата звернення: 08.05.2024).
11. Di Comite F., Giudice G., Krastev R., Monteiro D. The evolution of the Latvian external sector: imbalances, competitiveness and adjustment. EU Balance-of-Payments assistance for Latvia Foundations of success. Occasional Papers 120. 2012. pp. 40–59.
12. Duvold K., Berglund S., Ekman J. Political Culture in the Baltic States. Cham : Springer International Publishing, 2020. URL: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-21844-7> (дата звернення: 07.05.2024).
13. Estonia – united states department of state. United States Department of State. URL: <https://www.state.gov/reports/2023-investment-climate-statements/estonia/#:~:text=Estonia%20is%20among%20the%20leading,percent%20in%20science%20and%20technology>. (дата звернення: 01.03.2024). (2023 Investment Climate Statements: Estonia. URL: <http://surl.li/rmkhl>)
14. European Commission: European Economic Forecast. Spring 2015. URL: <http://surl.li/rlaqm>
15. Foreign direct investment. URL: <http://surl.li/rmkpi>
16. Gaigalis V., Katinas V. Analysis of the renewable energy implementation and prediction prospects in compliance with the EU policy: A case of Lithuania. *Renewable Energy*. 2020. Т. 151. С. 1016–1027. URL: <https://doi.org/10.1016/j.renene.2019.11.091> (дата звернення: 08.05.2024).
17. Gilbert M. European Integration: A Political History. Rowman & Littlefield Publishers, Incorporated, 2020. 358 с.
18. Harkmann K. Integration of the Baltic stock markets with developed European markets. *International Journal of Finance & Economics*. 2022. URL: <https://doi.org/10.1002/ijfe.2165> (дата звернення: 06.05.2024).

19. Human Development Index. *Human Development Reports*. URL: <https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI> (дата звернення: 15.04.2024).
20. Ilzkovitz F. Challenges to the monetary and exchange rate policies of central and east European acceding countries: an EU perspective. *Monetary Policy in Central and Eastern Europe: Challenges of EU Integration*. 2016.
21. Integration. Baltic Assembly. URL: <https://www.baltasam.org/history/integration> (дата звернення: 20.04.2024).
22. Interlinkages between European Monetary Union and a future EU enlargement to Central and Eastern Europe. URL: <http://surl.li/rlbfa>
23. KUOKŠTIS V. LIETUVOS NARYSTĖ EUROPOS SAJUNGOJE: EKONOMINĖ RAIDA. *Politologija*. 2015. Т. 76, № 4. С. 92–123. URL: <https://doi.org/10.15388/polit.2014.76.4877> (дата звернення: 28.04.2024).
24. Latvia: A Growing Geopolitical Power in the European Union. URL: <https://china-cee.eu/2023/11/14/latvia-external-relations-briefing-latvia-a-growing-geopolitical-power-in-the-european-union/>
25. Lehti M. Baltic Europe. Which Europe?. London, 2010. С. 126–141. URL: https://doi.org/10.1057/9780230289529_9 (дата звернення: 22.04.2024).
26. Linde J. Political Culture in the Baltic States: Between National and European Integration. *Nordisk Østforum*. 2022. Т. 36. С. 7. URL: <https://doi.org/10.23865/noros.v36.3406> (дата звернення: 11.05.2024).
27. Lithuania and EU. Membership. URL: <http://surl.li/rliky>
28. Mansfield E. D., Pevehouse J. C. Democratization and International Organizations. *International Organization*. 2006. Т. 60, № 01. URL: <https://doi.org/10.1017/s002081830606005x> (дата звернення: 03.05.2024).
29. Markovic Khaze N., Wang X. Is China's rising influence in the Western Balkans a threat to European integration?. *Journal of Contemporary European Studies*. 2020. С. 1–17. URL: <https://doi.org/10.1080/14782804.2020.1823340> (дата звернення: 04.05.2024).

30. Mole R. *Baltic States from the Soviet Union to the European Union: Identity, Discourse and Power in the Post-Communist Transition of Estonia, Latvia and Lithuania*. Taylor & Francis Group, 2022. 198 c.

31. Palmowski T. The European Union Strategy for the Baltic Sea Region and accomplishments. *Baltic Region*. 2021. T. 13, № 1. С. 138–152. URL: <https://doi.org/10.5922/2079-8555-2021-1-8> (дата звернення: 11.05.2024).

32. Peter van Elsuwege. *From Soviet Republics to EU Member States: A Legal and Political Assessment of the Baltic States' Accession to the EU*. 2020. Т. 2.

33. Regioninė ekonominė integracija ir jos veiksniai: Baltijos ir Šiaurės Europos šalių ypatumai. DSpace Home. URL: <https://etalpykla.vilniustech.lt/handle/123456789/142892> (дата звернення: 22.04.2024).

34. Saulius Spurga. Europeanization of Civil Society in the Baltic States: Promotion or Constraint of Democratization?. *VIEDOJI POLITIKA IR ADMINISTRAVIMAS*. 2020. № 22. С. 57–67.

35. Ševčenko-Kozlovska G., Čižiūnienė K. The Impact of Economic Sustainability in the Transport Sector on GDP of Neighbouring Countries: Following the Example of the Baltic States. *Sustainability*. 2022. Т. 14, № 6. С. 3326. URL: <https://doi.org/10.3390/su14063326> (дата звернення: 09.05.2024).

36. Staehr K. Economic growth and convergence in the Baltic states: caught in a middle-income trap?. *Intereconomics*. 2015. Vol. 50, no. 5. P. 274–280. URL: <https://doi.org/10.1007/s10272-015-0551-1> (дата звернення: 11.03.2024). (These achievements are particularly apparent when comparisons are made with other countries emerging from the Soviet Union. URL: https://ec.europa.eu/economy_finance/events/2015/20150616_vilnius/paper_baltic_states_en.pdf)

37. The Baltic Road to Energy Independence from Russia Is Nearing Completion. URL: <https://www.fpri.org/article/2022/05/the-baltic-road-to-energy-independence-from-russia-is-nearing-completion/>

38. The countries that have successfully made the transition from emerging economies include several Asian “tiger economies” such as Singapore, Hong Kong and South Korea, and also some South European countries. The countries that may be caught in a middle-income trap include several Latin American countries and also countries in Asia such as Malaysia and the Philippines. URL: <https://www.ebrd.com/publications/ebd-middle-income-transitions.pdf>

39. The European Union's Pre-accession Strategy for Associated Countries of Central Europe. URL: <http://surl.li/rlhsg>

40. The Impact of the European Union on Baltic Co-operation. CIAO: Columbia International Affairs Online. URL: <https://ciaotest.cc.columbia.edu/wps/ozz01/> (дата звернення: 24.04.2024).

41. The political economy of European integration / ред.: L. Finn, European Institute of Public Administration. The Hague : Kluwer Law International, 1995. 312 с.

42. The Short-Term Effects of European Integration on Mortality Convergence: A Case Study of European Union’s 2004 Enlargement / R. Hrzic та ін. *European Journal of Population*. 2021. Т. 37, № 4-5. С. 909–931. URL: <https://doi.org/10.1007/s10680-021-09596-y> (дата звернення: 09.05.2024).

43. Theorising the Crises of the European Union / ред.: N. Brack, S. Gürkan. Routledge, 2020. URL: <https://doi.org/10.4324/9781003001423> (дата звернення: 06.05.2024).

44. Vihalemm P., Lauristin M. Estonia's Transition to the EU: Twenty Years On. Taylor & Francis Group, 2020.

45. Vilpišauskas, R. (2001) Integracija Europoje: Baltijos šalys ir Europos Sąjunga. Vilnius: Arlila

46. Voytyuk O. The Baltic Pipe and its impact on energy security in Central and Eastern Europe. *Polityka Energetyczna – Energy Policy Journal*. 2022. Т. 25, № 1. С. 89–108. URL: <https://doi.org/10.33223/epj/145554> (дата звернення: 01.05.2024).

47. Westin A. VII The Baltic Countries and Accession to the European Union. URL: <https://www.elibrary.imf.org/display/book/9781557757388/ch07.xml>
48. Winzen T., Schimmelfennig F. Ever Looser Union?: Differentiated European Integration. Oxford University Press, 2020. 240 с.
49. World and regional statistics, national data, maps, rankings. Knoema. URL: <https://knoema.com/atlas> (дата звернення: 16.04.2024).
50. World Bank Open Data. *World Bank Open Data*. URL: <https://data.worldbank.org> (дата звернення: 15.04.2024).
51. Zitkus L. Trade relations between Lithuania and russia in context of integration processes. *European Integration Studies*. 2014. № 8. URL: <https://doi.org/10.5755/j01.eis.0.8.6848> (дата звернення: 26.04.2024).
52. Кваліфікаційна робота : методичні рекомендації до виконання для студентів спеціальності «Міжнародні економічні відносини»; перший (бакалаврський) рівень вищої освіти / уклад. Л. І. Григорова-Беренда, Н. А. Казакова, С. А. Касьян, Н. В. Непрядкіна, О. В. Ханова. (5-те вид., перероб. і доп.). Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. 38 с.

ДОДАТКИ

Додаток А1

Показники переходу Естонії за оцінкою ЄБРР [36]

Показники	1994	1995	1996	1997
Частка приватного сектора у ВВП у відсотках (оцінка на середину року)	55	65	70	70
Масштабна приватизація	3	4	4	4
Реструктуризація підприємства	3	3	3	3
Лібералізація цін	3	3	3	3
Торгова і валютна система	4	4	4	4
Конкурентна політика	-	3	3	3-
Банківська реформа та лібералізація відсоткових ставок	3	3	3	3+
Ринки цінних паперів та небанківські фінансові установи	-	2	2	3
Ефективність правових норм щодо інвестицій	-	3	4	4

Додаток А2

Показники переходу Латвії за оцінкою ЄБРР[47]

Показники	1994	1995	1996	1997
Частка приватного сектора у ВВП у відсотках (оцінка на середину року)	55	60	60	60
Масштабна приватизація	2	2	3	3
Реструктуризація підприємства	2	2	3	3
Лібералізація цін	3	3	3	3
Торгова і валютна система	4	4	4	4
Конкурентна політика	-	2	2	3-
Банківська реформа та лібералізація відсоткових ставок	3	3	3	3
Ринки цінних паперів та небанківські фінансові установи	-	2	2	2+
Ефективність правових норм щодо інвестицій	-	2	4	3

Додаток А3

Показники переходу Литви за оцінкою ЄБРР[47]

Показники	1994	1995	1996	1997
Частка приватного сектора у ВВП у відсотках (оцінка на середину року)	50	55	65	70
Масштабна приватизація	3	3	3	3
Реструктуризація підприємства	2	2	3	3
Лібералізація цін	3	3	3	3
Торгова і валютна система	4	4	4	4
Конкурентна політика	-	2	2	2+
Банківська реформа та лібералізація відсоткових ставок	2	3	3	3
Ринки цінних паперів та небанківські фінансові установи	-	2	2	2+
Ефективність правових норм щодо інвестицій	-	2	2	3

Система класифікації індикаторів переходу ЄБРР [47]

Перехідний елемент	Категорія	Опис категорії
Масштабна приватизація	1	Маленька приватна власність
	2	Комплексна схема практично готова до реалізації; деякі продажі завершено.
	3	Більше 25 відсотків активів великих підприємств перебувають у приватних руках або перебувають у процесі приватизації (при цьому процес досяг стадії, коли держава фактично поступилася своїми правами власності), але, можливо, з серйозними невіршеними проблемами, що стосуються корпоративного управління.
	4	Понад 50 відсотків державних підприємств та сільськогосподарських активів перебувають у приватній власності.
	4+	Стандарти та показники, типові для розвинених індустріальних країн: понад 75 відсотків активів підприємств перебувають у приватній власності за ефективного корпоративного управління.
Реструктуризація підприємства	1	М'які бюджетні обмеження (слабка політика кредитування та субсидування, що послаблює фінансову дисципліну на рівні підприємств); кілька інших реформ розвитку корпоративного управління.
	2	Помірно жорстка політика кредитування та субсидування, але слабе дотримання законодавства про банкрутство та мало дій щодо посилення конкуренції та корпоративного управління.
	3	Значні та послідовні дії щодо посилення бюджетних обмежень та ефективного просування корпоративного управління (наприклад, за допомогою приватизації у поєднанні з жорсткою політикою кредитування та субсидій та забезпечення дотримання законодавства про банкрутство).
	4	Істотне покращення корпоративного управління, наприклад, облік активного ринку корпоративного контролю; значні нові інвестиції лише на рівні підприємств.
	4+	Стандарти та показники, типові для розвинених індустріальних країн: ефективний корпоративний контроль, який здійснюється через внутрішні фінансові інститути та ринки, що сприяє ринковим реструктуризаціям.
Лібералізація цін	1	Більшість цін формально контролюється урядом

	2	Контроль за цінами на низку важливих категорій товарів, державні закупівлі за неринковими цінами залишаються значними.
	3	Істотний прогрес у лібералізації цін: державні закупівлі за неринковими цінами значною мірою припинено.
	4	Комплексна лібералізація цін; ціноутворення на комунальні послуги, що відбиває економічні витрати.
	4+	Стандарти та результати, типові для розвинених індустріальних країн: всеосяжна лібералізація цін; підвищення ефективності регулювання цін на комунальні послуги
Торгова і валютна система	1	Широко поширений контроль імпорту та експорту або дуже обмежений законний доступ до іноземної валюти.
	2	Деяка лібералізація імпортного та/або експортного контролю; майже повна конвертованість рахунку поточних операцій у принципі, але з режимом обміну іноземної валюти, який не є повністю прозорим (можливо, з кількома обмінними курсами).
	3	Зняття практично всіх кількісних та адміністративних обмежень на імпорт та експорт; майже повна конвертованість поточного рахунку.
	4	Зняття всіх кількісних та адміністративних обмежень на імпорт та експорт (крім сільського господарства) та всіх значних експортних тарифів; незначна пряма участь в експорті та імпорті міністерств та державних торгових компаній; відсутність суттєвої нерівномірності мит на несільськогосподарські товари та послуги; повна конвертованість поточного рахунку.
	4+	Стандарти та норми продуктивності розвинених індустріальних країн: усунення більшості тарифних бар'єрів; членство у Світовій організації торгівлі (СОТ).
Конкурентна політика	1	Відсутність законодавства та інститутів конкуренції.
	2	Створення законодавства та інститутів у галузі конкурентної політики; деяке зниження обмежень на вхід чи примусові заходи щодо домінуючих фірм.
	3	Деякі примусові заходи, спрямовані на скорочення зловживань ринковою владою та створення конкурентного середовища, включаючи розпад домінуючих конгломератів; суттєве зниження обмежень на в'їзд.

	4	Значні правозастосовні заходи для скорочення зловживань ринковою владою та створення конкурентного середовища.
	4+	Стандарти та результати, типові для розвинених індустріальних країн: ефективне забезпечення конкурентної політики; необмежений доступ до більшості ринків.
Банківська реформа та лібералізація відсоткових ставок	1	Незначний прогрес, окрім створення дворівневої системи.
	2	Значна лібералізація відсоткових ставок та розподілу кредитів; обмежене використання цільових кредитів чи стель процентних ставок.
	3	Істотний прогрес у створенні платоспроможності банків та системи пруденційного нагляду та регулювання; повна лібералізація відсоткових ставок із невеликим преференційним доступом до дешевого рефінансування; значне кредитування приватних підприємств та значну присутність приватних банків.
	4	Значне зміщення банківського законодавства та нормативних актів у бік стандартів BIS; добре функціонуюча банківська конкуренція та ефективний пруденційний нагляд; значне термінове кредитування приватних підприємств; суттєве фінансове поглиблення.
	4+	Стандарти та норми діяльності розвинених індустріальних країн: повне зближення банківських законів та правил зі стандартами BIS; надання повного комплексу конкурентоспроможних банківських послуг.
Ринки цінних паперів та небанківські фінансові установи	1	Маленький прогрес
	2	Формування бірж цінних паперів, маркет-мейкерів та брокерів; деяка торгівля державними паперами та/або цінними паперами; елементарна нормативно-правова база для випуску цінних паперів та торгівлі ними.
	3	Значний випуск цінних паперів приватними підприємствами; створення незалежних реєстрів акцій, безпечні процедури очищення та розрахунків, а також певний захист міноритарних акціонерів; поява небанківських фінансових інститутів (наприклад, інвестиційних фондів, приватних страхових та пенсійних фондів, лізингових компаній) та відповідної нормативної бази.
	4	Закони та положення про цінні папери, що наближаються до міжнародних стандартів; значна ринкова ліквідність та капіталізація;

		добре функціонують небанківські фінансові установи та ефективне регулювання.
	4+	Стандарти та норми діяльності розвинених індустріальних країн: повне зближення законів та правил про цінні папери з міжнародними стандартами; повністю розвинене небанківське посередництво.
Ефективність правових норм щодо інвестицій	1	Правові норми зазвичай дуже незрозумілі і часто суперечливі, а доступність незалежних юридичних консультацій дуже обмежена. Застосування закону суттєво недосконале (наприклад, мало впевненості у здібностях та незалежності судів, відсутність чи погано організована безпека та земельні реєстри).
	2	Правові норми, зазвичай, неясні, котрий іноді суперечливі. Отримати юридичну консультацію найчастіше буває складно. Адміністрація та судова підтримка закону перебувають у зародковому стані.
	3	Хоча правові норми досить зрозумілі і їх можна встановити за допомогою юридичних консультацій, застосування або судова підтримка закону часто є неадекватними (наприклад, значна свобода дій при застосуванні законів, мало оновлених реєстрів).
	4	Закон досить зрозумілий, і юридична консультація легко доступна. Інвестиційне законодавство досить добре застосовується та підтримується в судовому порядку, хоча ця підтримка іноді має неоднорідний характер.
	4+	Закон ясний і легко піддається перевірці. Доступна кваліфікована юридична консультація. Інвестиційне право користується гарною адміністративною та судовою підтримкою, особливо щодо ефективного функціонування судів, а також упорядкованої та своєчасної реєстрації майнових чи забезпечувальних інтересів.

Наслідки вступу Литви до ЄС

Показник	Результат
Сильна та зростаюча економіка.	Балтійські підприємства мають доступ до ринку із 500 мільйонами споживачів. Литва отримала понад 10 мільярдів євро фінансової допомоги, яка прискорила економічне зростання та створила робочі місця. До вступу країни до ЄС ВВП Литви на душу населення становив лише 42 % від середнього показника по ЄС, тоді як 2011 року він збільшився до 62 %, а 2013 року – до 73%.
Підвищення рівня прямих іноземних інвестицій.	Близько 80 % прямих іноземних інвестицій надійшло до Литви із країн-членів ЄС. За оцінками, за перші три роки членства Литви її ВВП збільшився на 2 % (2 мільярди літів) завдяки єдиному ринку. Тим не менш, фінансова допомога ЄС збільшила щорічне економічне зростання на 1%. Опитування громадської думки показало, що кожен другий литовець особисто відчув допомогу ЄС.
Енергетична незалежність.	У 2009 році Європейська комісія схвалила План об'єднання енергетичного ринку країн Балтії (BEMIP), метою якого була подальша інтеграція енергетичного ринку країн Балтії. ЄС забезпечує фінансування важливих регіональних енергетичних проєктів: Вісагінської АЕС, таких проєктів, як NordBalt, що з'єднує Швецію та Литву, та LitPol, що з'єднує Польщу та Литву, підземного сховища газу та газопроводу між Польщею та Литвою.
Свобода пересування ЄС.	З 2004 року Литва є членом Митного союзу, який зняв обмеження на імпорт та експорт, відкривши кордони з Латвією та Польщею. 2007 року країна приєдналася до Шенгенської зони, відтоді громадяни Литви можуть вільно подорожувати по всій Європі.
Інвестиції в науку та освіту.	Литовські школи, університети, лабораторії, дослідні центри та іншу інфраструктуру було модернізовано за допомогою фінансової підтримки ЄС. Більше того, вчителям, учням, студентам та дослідникам пропонується більш широкий спектр можливостей для стажувань та співробітництва з іншими країнами ЄС. З 2004 року майже половина середніх шкіл Литви брала участь у європейських програмах обміну (Леонардо да Вінчі, Сократ/Еразм).
Соціальні гарантії у ЄС.	Литовці, які працюють, відвідують чи навчаються в інших країнах ЄС, мають більше соціальних гарантій. Ті, хто виїжджають за кордон, зберігають свої соціальні гарантії. Більше того, Європейська карта медичного страхування (EHIC) надає громадянам ЄС право на безоплатну невідкладну допомогу в ЄС. Зрештою, при переїзді в іншу країну ЄС громадяни ЄС продовжують отримувати раніше призначені пенсії та інші виплати.
Світова консульська допомога.	Кожна людина, яка має громадянство Литви, є громадянином ЄС і має доступ до місій ЄС та консульської допомоги навіть у країнах, де Литва не має дипломатичних чи консульських представництв, таких як Чилі, Саудівська Аравія чи Непал.

Джерело: [27]

Наслідки вступу Естонії до ЄС

Показник	Результат
Сильна та зростаюча економіка.	Балтійські підприємства мають доступ до ринку із 500 мільйонами споживачів. Естонія пропонує можливості для бізнесу в ряді секторів економіки, включаючи інформаційні та комунікаційні технології (ІКТ), зелену енергетику, розумні міста та оборонні технології. Естонія має міцні торговельні зв'язки з Фінляндією, Швецією та Німеччиною.
Підвищення рівня прямих іноземних інвестицій.	До 2022 року Естонія залучила 33,5 мільярда доларів США (акції) інвестицій, з яких 27 % припало на фінансовий сектор, 19 % на нерухомість та 13 % на науку та технології. Обсяг ПІІ США в Естонії становить 480 мільйонів доларів США, а обсяг ПІІ Естонії в США досяг 485 мільйонів доларів США наприкінці 2022 року, вперше перевищивши інвестиції США в Естонію.
Енергетична незалежність.	Естонія працює над декарбонізацією своєї економіки шляхом зниження залежності від сланцю під час виробництва електроенергії, підвищення енергоефективності будівель та впровадження безвуглецевого транспорту.
Податкова система	Завдяки фіксованій ставці податку 20 % податкова система Естонії вважається однією з найпростіших у світі. Нерозподілений прибуток не підлягає оподаткуванню. Ситуація може змінитись для компаній з річним оборотом понад 750 мільйонів євро, оскільки ЄС реалізує глобальну угоду ОЕСР про мінімальний податок.
Інвестиції в науку та освіту.	Естонські школи, університети, лабораторії, дослідні центри та іншу інфраструктуру було модернізовано за допомогою фінансової підтримки ЄС. Більше того, вчителям, учням, студентам та дослідникам пропонується більш широкий спектр можливостей для стажувань та співробітництва з іншими країнами ЄС.
Соціальні гарантії у ЄС.	Естонці, які працюють, відвідують чи навчаються в інших країнах ЄС, мають більше соціальних гарантій. Ті, хто виїжджають за кордон, зберігають свої соціальні гарантії. Більше того, Європейська карта медичного страхування (ЄНІС) надає громадянам ЄС право на безоплатну невідкладну допомогу в ЄС. Зрештою, при переїзді в іншу країну ЄС громадяни ЄС продовжують отримувати раніше призначені пенсії та інші виплати.
Світова консульська допомога.	Кожна людина, яка має громадянство Естонії, є громадянином ЄС і має доступ до місій ЄС та консульської допомоги навіть у країнах, де Естонія не має дипломатичних чи консульських представництв, таких як Чилі, Саудівська Аравія чи Непал.

Джерело: [13, 37]

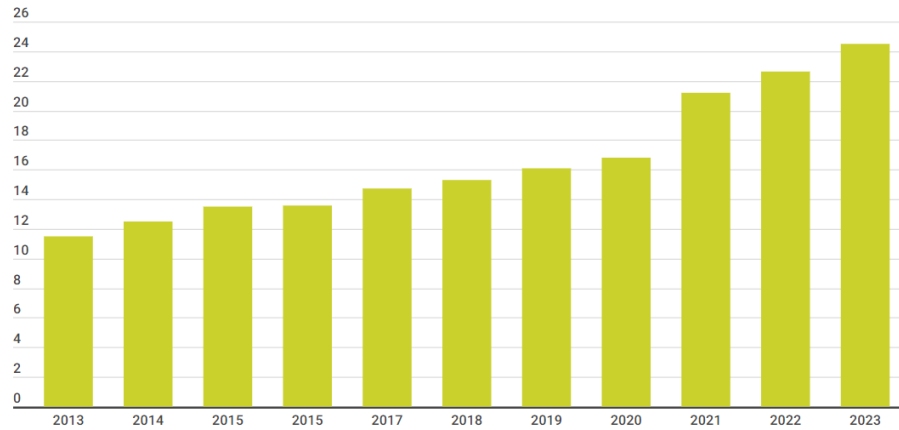
Наслідки вступу Латвії до ЄС

Показник	Результат
Сильна та зростаюча економіка.	Балтійські підприємства мають доступ до ринку із 500 мільйонами споживачів.
Підвищення рівня прямих іноземних інвестицій.	<p>Після вступу Латвії до ЄС приплив ПІІ швидко збільшився і в 2023 році досяг найвищої точки (24,5 млрд євро). Основними факторами, що сприяли припливу ПІІ, були нові ринкові можливості для іноземних інвесторів, стабільна грошово-кредитна політика, вигідне географічне положення Латвії між країнами ЄС та СНД, а також її добре розвинена інфраструктура. Після того, як Латвія серйозно постраждала від світової фінансової кризи, вона вжила масштабних заходів жорсткої економії. В результаті економіка Латвії, довіра іноземних інвесторів та приплив прямих іноземних інвестицій знову зростають (додаток Е рис. 2.4).</p> <p>Більшість прямих іноземних інвестицій у Латвію надходить з інших країн-членів ЄС. За підсумками 2023 року ПІІ з країн ЄС становили 83,5% усіх накопичених ПІІ. За підсумками 2023 найбільші інвестиції надійшли зі Швеції - 29,9% від загального обсягу ПІІ в економіку Латвії. Інвестиції з Естонії, Литви, Німеччини, Кіпру, Нідерландів, росії, Данії, Люксембургу та Мальти також досягли високого рівня (додаток Е рис. 2.5).</p> <p>Розподіл ПІІ по секторам показує, що більшість інвестицій залучається у професійні, наукові та технічні послуги (22,4%). Інші значні іноземні інвестиції були накопичені у фінансових операціях (15,6%), операціях з нерухомістю (13,4%), виробництві (12,9%) та торгівлі (12,7%) (додаток Е рис.2.5).</p>
Енергетична незалежність.	<p>Серед країн Балтії Литва традиційно найактивніше виступає за енергетичну безпеку та незалежність. Зробивши один із перших сміливих кроків на шляху до незалежності природного газу з погляду інфраструктури, у 2014 році Литва запустила термінал зрідженого природного газу (ЗПГ) у Клайпедському порту, в основі якого лежить плавуча установка для зберігання та регазифікації «Незалежність». Клайпедський термінал став одностороннім рішенням після невдалих суперечок з Латвією та Естонією з приводу будівництва спільного терміналу, що фінансується спільно з ЄС. Майже через вісім років після запуску Клайпедського ЗПГ-терміналу він залишається єдиним подібним інфраструктурним об'єктом у країнах Балтії, технічно здатним постачати природний газ на внутрішній ринок Литви, а також у дві інші країни Балтії та Фінляндію. Мережі Фінляндії та Естонії з'єднані трубопроводом Baltconnector, який працює з 2020 року. Нещодавно створений газопровід Польща-Литва між Литвою та Польщею, який розпочав роботу у травні 2022 року, також пов'язує країни Балтії з іншими країнами ЄС загалом. Крім того, лібералізація ринку природного газу в Європейському Союзі відкрила його ринки для нових гравців, а також зменшила вплив компаній, пов'язаних з росією.</p>
Інвестиції в науку та освіту.	Латвійські школи, університети, лабораторії, дослідні центри та іншу інфраструктуру було модернізовано за допомогою фінансової підтримки ЄС. Більше того, вчителям, учням, студентам та дослідникам пропонується більш широкий спектр можливостей для стажувань та співробітництва з іншими країнами ЄС.

Соціальні гарантії у ЄС.	Латвійці, які працюють, відвідують чи навчаються в інших країнах ЄС, мають більше соціальних гарантій. Ті, хто виїжджають за кордон, зберігають свої соціальні гарантії. Більше того, Європейська карта медичного страхування (ЄНІС) надає громадянам ЄС право на безоплатну невідкладну допомогу в ЄС. Зрештою, при переїзді в іншу країну ЄС громадяни ЄС продовжують отримувати раніше призначені пенсії та інші виплати.
Світова консульська допомога.	Кожна людина, яка має громадянство Латвії, є громадянином ЄС і має доступ до місій ЄС та консульської допомоги навіть у країнах, де Латвія не має дипломатичних чи консульських представництв, таких як Чилі, Саудівська Аравія чи Непал.

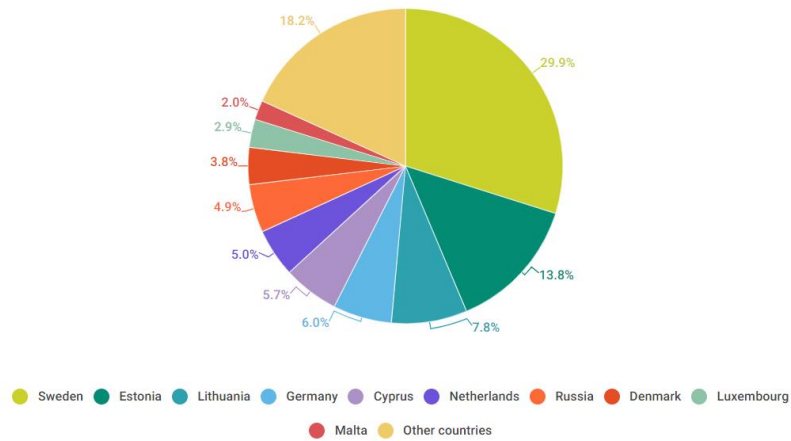
Джерело: [15]

Показники ПШ до Латвії [15]

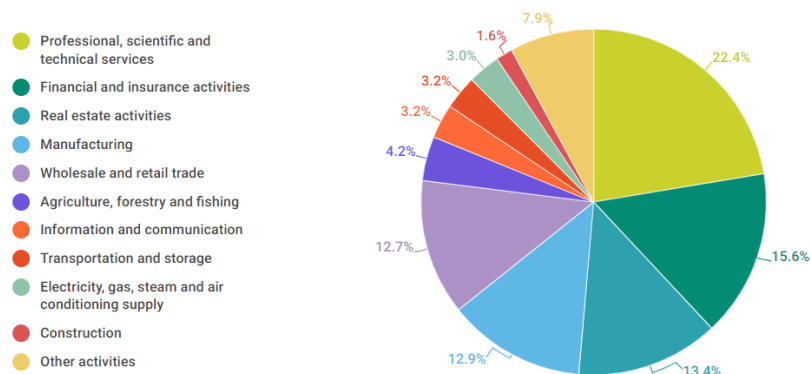

Source: Bank of Latvia

ПШ до Латвії

Показники по країнам

Source: Bank of Latvia

Обсяг ПШ в Латвії за видами діяльності на кінець 2023 року